

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ
ΤΙΤΛΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ :ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ,ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ,ΙΔΙΟΤΗΤΑ
ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«Μικρασιάτες πρόσφυγες στην Θήβα : διαγενεακή μνήμη και ταυτότητα.»

ΣΑΚΚΑ ΜΑΡΙΑ-ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ

ΑΜ:3032202101021

ΓΑΖΗ Φ./Επιβλέπουσα

ΚΑΡΑΚΑΤΣΑΝΗ Δ.

ΝΙΚΟΛΑΚΑΚΗ Μ.

Διπλωματική εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Κοινωνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής του
Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

ΚΟΡΙΝΘΟΣ , Ιούνιος 2023

Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής πολιτικής ειδίκευση :
«Πολιτικές για την μετανάστευση, τις κοινωνικές διακρίσεις και την ιδιότητα του πολίτη»

ΣΑΚΚΑ ΜΑΡΙΑ-ΣΤΑΜΑΤΙΝΑ

2023-Με την επιφύλαξη παντός δικαιώματος

«Η εκπόνηση της Διπλωματικής εργασίας δεν υποδηλώνει την αποδοχή των γνωμών του συγγραφέα και κατά την συγγραφή της τηρήθηκαν πλήρως οι Αρχές της Ακαδημαϊκής Δεοντολογίας όπως επιβάλλονται.»

«Στον παππού μου, τον Γάκη»

Περιεχόμενα

I.	ΠΕΡΙΛΗΨΗ	7
	ABSTRACT.....	8
	ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9
II.	ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
III.	ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.....	13
	ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.	13
	1. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ	14
	2. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ.....	15
	3. ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ.....	16
IV.	Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΜΟΓΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ.....	18
	1. Η ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ.....	18
	2. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.....	19
V.	ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ	26
VI.	ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΓΗΓΕΝΕΙΣ	27
VII.	Ο ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.	31
VIII.	ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ	33
IX.	Η ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1922.....	35
X.	ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΜΝΗΜΗ.....	39
	1. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ	39
	2. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ.....	41
XI.	ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.	44
XII.	ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ.....	45
	1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΣΤΗΝ ΘΗΒΑ.	45
	2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ.....	45
	3. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ	48
XIII.	ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.....	55
XIV.	Βιβλιογραφία	57

I. ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία μελετά το θέμα της δια-γενεακής μνήμης σε συνάρτηση με την ταυτότητα των απογόνων των μικρασιατών προσφύγων στην πόλη της Θήβας. Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας πλήρωσαν πολύ ακριβά με τον εκπατρισμό τους και της βιαιότητες των τουρκικών στρατευμάτων το όραμα της μεγάλης ιδέας. Αντίστοιχα εκπατρίστηκαν και οι μουσουλμάνοι του ελληνικού κράτους. Οι πρόσφυγες έλληνες επιβιβάστηκαν σε πλοία για την Ελλάδα με την ελπίδα του επαναπατρισμού τους. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν γεμάτα από φτώχεια κακουχίες και εγκατάλειψη, με το όνειρο της αποκατάστασης να είναι βραδύ. Η αποκατάσταση των προσφύγων πραγματοποιήθηκε σε δύο μορφές την αγροτική και την αστική, η ανάγκη για να ολοκληρωθούν ήταν επιβεβλημένη. Οι συνθήκες επιβίωσης εξελίσσονταν σε αποκαρδιωτικές με τους θανάτους στους συνοικισμούς να αυξάνονται, τα παιδιά να μένουν ορφανά, και οι γυναίκες χείρες. Η ανθρωπιστική βοήθεια προσφέρθηκε στην Ελλάδα με εποπτεία και φειδώ. Οι κατοικίες που κατασκευάστηκαν ήταν μικρές και χτισμένες από οικονομικά υλικά ενώ φιλοξενούσαν μεγάλο αριθμό οικογενειών.

Μέσα σε αυτό το κλίμα, οι πρόσφυγες κατάφεραν να εργαστούν, να αναδειχθούν και να επιβιώσουν και σταδιακά να αποδεχθούν ότι η επιστροφή στις χαμένες πατρίδες ήταν ένα όνειρο απατηλό. Οι πρόσφυγες εξειδικεύτηκαν στην καλλιέργεια της γης, εργάστηκαν ως εργάτες σε τεχνικά επαγγέλματα, ως υπάλληλοι σε καταστήματα και εντάχθηκαν στην βιομηχανία. Ιδρύθηκαν νοσοκομεία και οι πόλεις μεταβλήθηκαν προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο αυξημένο φορτίο των προσφύγων. Η αποδοχή των γηγενών ήταν αναμενόμενο να μην υπάρχει και οι συγκρούσεις πολλές φορές να γίνονται έντονες και να αγγίζουν τα όρια των πολιτικών διαστάσεων. Οι μικρασιάτες επικοινωνήσαν το τραύμα της χαμένης πατρίδας μέσα από την λογοτεχνία, την μουσική των κινηματογράφο την άθληση και τις προσφυγικές εκδηλώσεις των συνοικισμών. Η συλλογική μνήμη πέρασε στις επόμενες γενιές δίνοντας στο τέλος ένα θετικό πρόσημο για την Ελλάδα και την εξέλιξη τους.

Όπως μαρτυρούν οι ίδιοι οι απόγονοι των προσφύγων, το τραύμα του εκπατρισμού είναι πλέον παρελθόν. Το κράτος δεν δίνει κίνητρα για να αναβιώσουν οι παλαιοί προσφυγικοί συνοικισμοί και το μόνο που μεταδίδεται με αλλοιώσεις στο χρόνο είναι η παράδοση. Η μουσική θυμίζει σε όλους τις αφηγήσεις των πατέρων τους, εκείνες τις περιγραφές από τα χρώματα και τα αρώματα της παλιάς πατρίδας. Η κοινωνική περιθωριοποίηση είναι παρελθόν και όλοι, είναι πλέον ένα με τον υπόλοιπο τοπικό πληθυσμό.

ABSTRACT

This paper studies the issue of intergenerational memory in relation to the identity of the descendants of Asia Minor refugees in the city of Thebes. The Greek Orthodox communities of the Ottoman Empire paid very dearly with their expatriation and the brutality of the Turkish troops for the vision of the great idea. The Greek refugees boarded ships for Greece with the hope of their repatriation. The years that followed were full of poverty, hardship and abandonment, with the dream of restoration being late and the hope of return alive. The rehabilitation of the refugees was carried out in two forms, the rural and the urban, and the need to complete them was imperative. The survival conditions were becoming heartbreaking with deaths in the settlements increasing, children being orphaned, and women dying. Humanitarian aid was offered to Greece with moderation and sparing. The houses that were built were small and built of economical materials while accommodating a large number of families.

Within this climate, the refugees managed to work, emerge and survive and gradually accept that the return to their lost homelands was an illusory dream. The refugees specialized in cultivating the land, worked as laborers in technical occupations, as clerks in shops and joined industry. Hospitals were established and cities were transformed to cope with the increased refugee load. The acceptance of the natives was expected to be non-existent and reached the limits of political dimensions. The people of Asia Minor communicated the trauma of their lost homeland through literature, music, cinema, sports and the refugees events of the settlements. The collective memory was passed on to the genome of the refugees in the following generations giving in the end a positive sign for Greece and their development.

As the descendants of the refugees themselves testify, the trauma of expatriation is now a thing of the past. The state does not give incentives to revive the settlements and the only thing that is transmitted through changes in time is the tradition. The music reminds everyone of the stories of their fathers, those descriptions of the colors and scents of the old homeland. Social marginalization is a thing of the past and everyone is now one with the rest of the local population.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η Μεταπτυχιακή Εργασία με θέμα «Η δια-γενεακή μνήμη και ταυτότητα των κατοίκων του συνοικισμού της Θήβας» εκπονήθηκε στο πλαίσιο της ολοκλήρωσης του μεταπτυχιακού προγράμματος , του τμήματος «Κοινωνικής Πολιτικής»/ «Πολιτικές για την μετανάστευση, τις κοινωνικές διακρίσεις και την ιδιότητα του πολίτη» του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου κατά το εκπαιδευτικό έτος 2021-2023.

Αρχικά, γίνεται μια μνεία στα Ελληνορθόδοξα χωριά της Μικράς Ασίας και στο πως οδηγηθήκαμε στην δημιουργία προσφύγων μέσα από τις επιδιώξεις της Μεγάλης Ιδέας και της Εθνικής Ομογενοποίησης, η οποία πέτυχε αλλά με τρόπο τον οποίο δεν επιδίωξε το ελληνικό κράτος και αμέτρητες συνέπειες στον ελληνισμό του. Οι ελληνορθόδοξες κοινότητες της Οθωμανικής αυτοκρατορίας πλήρωσαν πολύ ακριβά τις μεγάλες επιδιώξεις του ελληνισμού, ο οποίος με την σειρά του απέμεινε μόνος του στις δύσκολες συνθήκες χωρίς την βοήθεια των μέχρι τότε συμμάχων του , με αποτέλεσμα να υποχωρήσει και να γίνουν μεγάλες βιαιότητες σε βάρος των ελλήνων.

Όσοι έλληνες κατάφεραν να επιβιώσουν εκπατρίστηκαν στην Ελλάδα ως πρόσφυγες γεγονός που ανάγκασε το ελληνικό κράτος να προβεί σε μια σειρά από επιζήμιες αποζημιώσεις σε όσους εκπατρίστηκαν και την λήψη μέτρων και δανείων προκειμένου να προβεί στην γρήγορη αποκατάσταση των μικρασιατών , σκοπεύοντας στην όσο το δυνατόν ταχύτερη ενσωμάτωσή τους. Η αποκατάσταση έγινε με όρους και προϋποθέσεις με τους πρόσφυγες να ανταποκρίνονται με μεγάλη δυσκολία σε αυτούς. Οι ανταλλαγές συνέβαλλαν στην εθνική ολοκλήρωση όχι όμως με την μορφή την οποία είχαν οραματιστεί ο Βενιζέλος με τους συμμάχους της Ελλάδας. Η ανταλλαγή προστάτεψε τους λαούς από βιαιότητες και προστάτεψε εν μέρη τα περιουσιακά δικαιώματα όσων συμμετείχαν μέσα από αποζημιώσεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν έστω και καθυστερημένα.

Η αποκατάσταση των προσφύγων είχε μόλις ξεκινήσει και διακρινόταν τόσο σε αγροτική όσο και σε αστική με μια προσπάθεια η διάκριση να βασίζεται κυρίως στο εργασιακό και κοινωνικό παρελθόν των προσφύγων. Η αποκατάσταση αποτέλεσε ένα δύσκολο εγχείρημα για το Ελληνικό κράτος, καθώς δεν υπήρχαν οικονομικοί πόροι και οι πρόσφυγες δεν γίνονταν εύκολα αποδεκτοί μέσα στην αίσθηση της προσωρινότητας και της επιστροφή που τους ακολουθούσε. Σταδιακά ιδρύθηκαν οικισμοί , εξελίχθηκαν σε συνοικισμούς και σήμερα αποτελούν ολόκληρες πόλεις με πολλές από αυτές να είναι εγκαταλελειμμένες αφημένες στην τύχη τους.

Η επαγγελματική απασχόληση των προσφύγων, ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στους ντόπιους οι οποίοι έχασαν τις θέσεις τους στην βιομηχανία , στο εμπόριο καθώς η εισαγωγή των φθηνών εργατικών χεριών των προσφύγων έφερε νέες συνθήκες ανταγωνισμού και ευτελείς όρους εργασίας. Η εργασία τους κάποιες φορές σχετιζόταν με την προηγούμενη εργασία που πραγματοποιούσαν γεγονός που τους προσέφερε μοναδικές δεξιότητες συγκριτικά με τους

γηγενείς αλλά δεν ήταν πάντα εφικτό αυτό να συμβαίνει. Πολλοί από τους πρόσφυγες εργάστηκαν σε πόστα τελείως διαφορετικά από αυτά που εργάζονταν μέχρι τότε και ακόμα περισσότεροι μετατράπηκαν από επιχειρηματίες σε εργάτες. Οι σχέσεις με τους γηγενείς γινόντουσαν όλο και χειρότερες και οι πρόσφυγες ήρθαν αντιμέτωποι με σαφείς διακρίσεις και περιθωριοποίηση. Η μαζική άφιξή τους σε μια τόσο φτωχή Ελλάδα παγίωσε προκαταλήψεις και στερεότυπα εναντίον τους τα οποία τους ακολουθούν μέχρι και σήμερα. Η μεγάλη θνησιμότητα οδήγησε στην ανάγκη ίδρυσης νοσοκομείων, υποχρεωτικού εμβολιασμού και αυτοθυσίας μεγάλου αριθμού υγειονομικών οι οποίοι πέθαιναν στο καθήκον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο θάνατος 26 υγειονομικών της Near East Relief από το 1915 μέχρι το 1930 . (Barton James pp. 332-339)

Σε όλη αυτή την διαδικασία αποκατάστασης του τραύματος της χαμένης πατρίδας ιδρύθηκαν προσφυγικοί σύλλογοι οι οποίοι από την μία πλευρά ανέλαβαν την καταγραφή του πολιτισμού που θα χανόταν με την αφομοίωση των προσφύγων στην Ελλάδα, και από την άλλη πλευρά στηρίζαν την αποκατάσταση τους και την μεταξύ τους αλληλοϋποστήριξη προκειμένου να πετύχουν την πολυπόθητη επιβίωση.

Το πρόσημο της άφιξης των μικρασιατικών προσφύγων στην Ελλάδα μπορεί στην αρχή να ήταν αρνητικό σίγουρα στην πορεία μετατράπηκε σε θετικό. Οι πρόσφυγες έφτασαν σε μία ήδη εξασθλωμένη Ελλάδα την βελτίωσαν ως προς τις εγκαταστάσεις, ενίσχυσαν την βιομηχανία και την παραγωγή προϊόντων και στο τέλος άφησαν πλούσιο πνευματικό έργο για τις επόμενες γενιές όπως περιγράφεται παρακάτω στην μελέτη μας. Η ανωτέρω περιληπτική περιγραφή αποτελεί το πρώτο μέρος της εργασίας όπου πραγματοποιείται μια ιστορική προσέγγιση αναφορικά με την άφιξη των προσφύγων, την ματαιώση της Μεγάλης Ιδέας, την συνύπαρξη με τους γηγενείς, την πολυπόθητη αποκατάσταση τους, την περίθαλψη, την εργασία τους και την πνευματική προσέγγιση του τραύματος.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας, πραγματοποιείται έρευνα μέσα από αφηγηματικές συνεντεύξεις προσφύγων του συνοικισμού της Θήβας, αναφορικά με την διαγενεακή μνήμη των προσφύγων και την σημερινή τους ταυτότητα όπως την προσδιορίζουν οι ίδιοι, την σημερινή κατάσταση στον συνοικισμό και την ιστορική πραγματικότητα όπως την ζουν ή την άκουσαν δεκαπέντε μέλη του συνοικισμού οι οποίοι πλέον διαμένουν στην ευρύτερη περιοχή της Θήβας και όχι στον συνοικισμό. Στην συνέντευξη παρουσιάζονται τα μέλη του συνοικισμού της Θήβας, σύμφωνα με τον τόπο καταγωγής τους και το πόσο ενταγμένοι είναι σε ένα κλίμα επανάληψης της γενεακής μνήμης από την οικογένειά τους. Παράλληλα παρουσιάζουν την σημερινή εικόνα του συνοικισμού της Θήβας σήμερα και τους λόγους για τους οποίους δεν εξελίχθηκε όπως του άξιζε. Γίνεται αναφορά στους θρησκευτικούς δεσμούς του συνοικισμού με την ελληνορθόδοξη εκκλησία και πως αυτό αναβιώνεται μέσα από έθιμα ή συνήθειες καθώς και αν υπάρχουν στοιχεία τα οποία αποδεικνύουν την ροή της θρησκείας από τον εκπατρισμό τους μέχρι σήμερα. Την ίδια στιγμή μελετώνται γλωσσικά στοιχεία που μαρτυρούν μια συνέχεια ή μια γλωσσική παράδοση και ποια χροιά παρουσιάζουν με τον χρόνο. Αναφερόμαστε στην μουσική παράδοση και την μικρασιατική κουζίνα και πως αυτή επιβιώνει μέχρι σήμερα. Δεν θα μπορούσαμε να μην

μελετήσουμε έθιμα που αναβιώνονται κατ επανάληψη ετησίως. Αναδείξαμε θέματα κοινωνικής περιθωριοποίησης τους και παρατηρήσαμε πως αυτό υφίσταται μέσα στον χρόνο. Έγινε αναφορά σε πρόσωπα που ξεχώρισαν μέσα στον συνοικισμό και για τους λόγους για τους οποίους αυτό συνέβη ενώ δεν θα μπορούσαμε να παραλείψουμε μικρές αφηγήσεις στις οποίες οι συνομιλητές μας ήταν μάρτυρες αυτήκοοι. Όλα τα παραπάνω πραγματοποιήθηκαν σε ένα κλίμα νοσταλγίας που τίποτα δεν θυμίζει πια το τραύμα του εκπατρισμού. Στην συνέχεια η εργασία ολοκληρώνεται με μία καταγραφή συμπερασμάτων και μία περίληψη της σύνοψης της έρευνάς μας.

II. ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ-ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ελλάδα περιέχει έντονα μέσα στην συλλογική της μνήμη το τραύμα της Μικρασιατικής Καταστροφής. Ο ελληνισμός της Μικράς Ασίας, πηγάζει μέσα από απλές καθημερινές συνήθειες των προσφύγων και θυμίζει χρώματα, αρώματα, μυρωδιές τα οποία αφέθηκαν στην χαμένη πατρίδα. Οικογενειακά ονόματα, συνταγές, φωτογραφίες, τραγούδια συνήθειες όλα εκεί κεντημένα αναμένουν την επιστροφή και αναδύονται με το χτύπημα του ποτηριού στο τραπέζι των προσφύγων και με μία ευχή «Καλή πατρίδα». Ο χρόνος και ο θάνατος, ματαιώνει κάθε ελπίδα επιστροφής με μία τελευταία απαίτηση, λίγο χρώμα από την πατρίδα. Οι σύλλογοι πλέον αποτελούν σημείο συνάντησης για όσους απομένουν, ώστε να μνημονεύουν αυτούς που έφυγαν και αυτά που άφησαν στο πέρασμα τους.

Η Μικρασιατική καταστροφή φανέρωσε και την ανυπέβλητη δύναμη των Ελλήνων να γεννιούνται μέσα από τις στάχτες τους, να μένουν δυνατοί και ενωμένοι αποτελώντας μια ιστορία θυσίας και ηρωισμού. Οι πρόσφυγες αποτέλεσαν την κινητήρια δύναμη σε μεγάλες αλλαγές του ελληνισμού και διαμόρφωσαν την μεσοπολεμική κοινωνία της Ελλάδας. Έπρεπε η προσφυγική κοινότητα των μικρασιατών να βρει κοινούς τόπους και σημεία αναφοράς με το παρελθόν, προκειμένου να στηριχθούν οι πρόσφυγες και να έχουν κάποιο μέλλον στην Ελλάδα.

Η μελέτη της μνήμης δεν αποτελεί μελέτη της ιστορίας. Η μνήμη είναι ένα σύνολο από βιώματα και προσεγγίσεις υποκειμένων και στερείται αντικειμενικότητας εφόσον φέρει μαζί της και το συναίσθημα. Μέσα από την μνήμη, αντιλαμβανόμαστε πως θυμούνται το παρελθόν τους οι πρόσφυγες. Κατά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο ξεκίνησε η ανάγκη για καταγραφή της μνήμης, ως φαινόμενο συλλογικό, ως μια επούλωση του τραύματος που θα έδινε στους πρόσφυγες την ώθηση για να σχεδιάσουν το μέλλον τους.

Οι πρόσφυγες της Μικρασιατικής καταστροφής, στην αγωνία τους να επιστρέψουν στα χαμένα εδάφη απώλεσαν ένα κομμάτι της προσφυγικής τους μνήμης καθότι στο διάστημα της υποφαινόμενης αναμονής τους στην Ελλάδα, αφομοίωσαν στοιχεία των ελλήνων γηγενών. Με την ματαίωση της ελπίδας τους για επιστροφή στις χαμένες πατρίδες, ανασυντάχτηκαν προκειμένου να βεβαιώσουν την αποκατάστασή τους και την επιβίωση τους στον καινούριο πλέον ελλαδικό χώρο. Πολλές πληροφορίες οι οποίες δασώνονται σήμερα είναι φορτωμένες με τον καημό της αλύτρωτης πατρίδας, επηρεασμένες από τις πίκρες και τα βάσανα του εκπατρισμού και της απώλειας. Το τραύμα πότισε την παράδοση, και η ανάγκη να επικοινωνήσουν όσα βιωματικά γνωρίζουν ή όσα ως μάρτυρες αυτήκοοι έμαθαν τα μέλη των επόμενων γενεών είναι πλέον φανερή.

III. ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΡΘΟΔΟΞΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ.

Το όραμα της μεγάλης ιδέας μιας, ιδέας να ιδρυθεί ελληνικό εθνικό κράτος το οποίο θα περιείχε συγγενείς ελληνικούς πληθυσμούς αξιοποίησε ένα μεγάλο μέρος του δυναμικού του ελληνικού κράτους. Το όραμα αυτό κόστισε με το τίμημα της Μικρασιατικής Καταστροφής και τον ξεριζωμό περίπου 1.500.000 ανθρώπων με το ελληνικό κράτος στην πραγματικότητα, να διεκδικεί πληθυσμούς οι οποίοι βασίζονταν στην κοινή θρησκευτική αναφορά και δεν μπορούσαν να οριοθετηθούν ακριβώς ως προς την προέλευσή τους. Προσπαθώντας να τους προσδιορίσουμε γεωγραφικά, θα λέγαμε ότι ανήκουν στον ευρύτερο χώρο της Αυτοκρατορίας και παρουσίαζαν υψηλή συγκέντρωση σε περιοχές όπως οι βαλκανικές επαρχίες, τα νησιά του Αιγαίου, τα δυτικά παράλια της Μικράς Ασίας και με μικρότερη συγκέντρωση σε περιοχές όπως ο Πόντος και οι μεσοδυτικές επαρχίες της Μικράς Ασίας ενώ σε περιοχές όπως η Ανατολή και οι αραβικές επαρχίες της Αυτοκρατορίας είναι ελάχιστοι. Θα ήταν λάθος λοιπόν, μια γενίκευση του τύπου ότι όλοι οι ορθόδοξοι πληθυσμοί είναι έλληνες όπως επίσης χωρικά το σύνολο του πληθυσμού που ήταν χριστιανοί ορθόδοξοι αποτελούνταν αποκλειστικά από έλληνες. Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας, ήταν ένας κατακερματισμένος πληθυσμός αναφορικά με παράγοντες όπως η κουλτούρα, η γλώσσα η γεωγραφία και η κοινωνικοοικονομική κατάσταση.

Κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας δεν υπήρχε σύνδεση εθνική μεταξύ των ορθόδοξων κοινοτήτων, αλλά μόνο θρησκευτική. Οι ορθόδοξοι της Αυτοκρατορίας αποτελούσαν μια ευρύτερη κοινότητα η οποία αποτελούνταν από πολλά διαφορετικά μέρη αναφορικά με τον πολιτισμό, την γλώσσα, και άλλα κοινωνικά γνωρίσματα. Μέχρι τον 19^ο αιώνα η θρησκεία αποτελούσε τον βασικό παράγοντα για την διάκριση των πληθυσμών χωρίς όμως να υπάρχει κάποιο αντίστοιχο σύστημα για τις μη μουσουλμανικές ομάδες. Με το πέρασμα του 19^{ου} αιώνα, υπήρξαν σημαντικές αλλαγές για τους πληθυσμούς της Αυτοκρατορίας, οι οποίες οδήγησαν στην ελληνική κοινότητα. Οι προκλήσεις που ακολούθησαν –συσσωρευμένες στρατιωτικές ήττες, εσωτερική αποσταθεροποίηση, ενίσχυση εθνικιστικών πιέσεων– νομιμοποίησαν την οθωμανική εξουσία σε μία περίοδο που η θέση της Αυτοκρατορίας κινδύνευε. Την περίοδο αυτή κατοχυρώνεται η ισονομία μεταξύ μουσουλμάνων και μη μουσουλμάνων. (Χ.Εξερτζόγλου, 2011 σσ. 27-29)

1. ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΠΟΥ ΟΔΗΓΗΣΑΝ ΣΤΗΝ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ

Το χρονικό διάστημα 1919-1922 με την ελληνοτουρκική σύρραξη σε συνδυασμό με τις ελληνικές διεκδικήσεις στον χώρο της Μικράς Ασίας δημιούργησαν την οριστική ρήξη μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Οι Ευρωπαϊκές δυνάμεις έχοντας στόχο να υπερασπιστούν με κάθε τρόπο τα συμφέροντά τους (οικονομικά και γεωπολιτικά) προώθησαν πολιτικές οι οποίες ενίσχυσαν αυτές τις εξελίξεις. Παράλληλα το χρονικό διάστημα το οποίο διήρκησε ο Α Παγκόσμιος Πόλεμος, οι συμμαχικές δυνάμεις συμμετείχαν σε έναν ακαταμάχητο ανταγωνισμό προκειμένου να εξασφαλίσουν περισσότερα προνόμια από τον κατακερματισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και η Ελλάδα προσπαθούσε να επιτύχει την απελευθέρωση των αλύτρωτων ελλήνων. Στην Συνδιάσκεψη Ειρήνης η οποία πραγματοποιήθηκε το 1919, υπογράφηκαν πέντε Συνθήκες Ειρήνης οι οποίες ήταν πολυμερείς. Οι συνθήκες οι οποίες αναφέρονταν σε ελληνικά ζητήματα ήταν η «Συνθήκη του Νειγύ» και η «Συνθήκη των Σεβρών», όπου η Ελλάδα με εκπρόσωπο της τον Ελευθέριο Βενιζέλο, προσδοκούσε να αποκτήσει τα παράλια της δυτικής Μικράς Ασίας (Σμύρνη), την Βόρεια Ήπειρο, την Ανατολική Θράκη φθάνοντας μέχρι την Κωνσταντινούπολη και τα νησιά του ανατολικού Αιγαίου, με τον εκπρόσωπό της να υπογραμμίζει την ελληνικότητα αυτών των περιοχών.

Ο Βενιζέλος θέλοντας να εκμεταλλευτεί τις επιδιώξεις που είχαν για την Ελλάδα οι μεγάλες δυνάμεις, δήλωσε την στήριξη της Ελλάδας στην Αγγλία και την Γαλλία προκειμένου να επωφεληθεί από την Συνθήκη του Βουκουρεστίου και να αφαιρέσει από την Βουλγαρία και την Τουρκία εδάφη τους, στέλνοντας σε αυτές τις χώρες στρατό κατά των μπολσεβίκων στην Ουκρανία το 1919. Ο Βενιζέλος θεωρούσε ότι τα ελληνικά συμφέροντα ήταν φορέας στήριξης της Αγγλίας και της Γαλλίας, και ερχόντουσαν σε σύγκρουση με αυτά της Ιταλίας και των ΗΠΑ. Αποτέλεσμα αυτής της τακτικής του Βενιζέλου ήταν να προσαρτηθεί η Δυτική Θράκη στην Ελλάδα (Συνθήκη Νειγύ) και η ανατολική Θράκη (Συνθήκη Σεβρών) και την διοίκηση της Σμύρνης στην Ελλάδα για πέντε έτη η οποία μετά την πενταετία θα αποφαινόταν με δημοψήφισμα για την τύχη της αναφορικά με την προσάρτησή της ή όχι στην ελληνική επικράτεια. Πραγματοποιήθηκαν διεθνείς πράξεις με τις οποίες παγιώθηκαν οι ζώνες επιρροής των μεγάλων δυνάμεων στην Μικρά Ασία, στην Ιταλία και την Γαλλία., γεγονός που είχε ως αποτέλεσμα η Οθωμανική Αυτοκρατορία να συρρικνωθεί στο ένα πέμπτο. Ο ελληνικός στρατός φθάνει τον Μάιο του 1919 στην Σμύρνη έχοντας έναν ρόλο τοποτηρητή ο οποίος θα προσταύτευε την τάξη, θα ρύθμιζε τα σύνορα και θα είχε την προοπτική διεξαγωγής δημοψηφίσματος μελλοντικά, και τους Έλληνες να ανταποκρίνονται θερμά στην άφιξή τους και τους Τούρκους να ξεκινούν ανταρτοπόλεμο. Στην Τουρκία, είχε σχηματιστεί εμφύλιο σχίσμα από την ματαίωση που προέκυψε από την συρρίκνωση των εδαφών τους και Ο Μουσταφά Κεμάλ δημιούργησε εθνικό κίνημα επανάστασης κατά του σουλτάνου, το οποίο στόχευε στην οργάνωση ενός νέου εθνικού κράτους. Από την άλλη πλευρά στην Ελλάδα επανέρχεται ο Βασιλιάς ο οποίος είχε εξοριστεί έπειτα από την ανάδειξη του κόμματος του Δημήτριου Γούναρη στις εκλογές του 1920, γεγονός που δυσαρέστησε τις ξένες δυνάμεις καθότι

δεν διατηρούσαν θετική στάση απέναντι στον Βασιλιά Κωνσταντίνο γιατί κατά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο ο ίδιος διατήρησε ουδέτερη στάση. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την αναδυόμενη δυνατότητα του κεμαλικού κινήματος να κερδίζει οδήγησε σε μία επανεξέταση της στάσης του απέναντι στην Μικρασιατική εκστρατεία. Ο Κεμάλ πραγματοποιεί μια σειρά από συμφωνίες με τους Γάλλους, την Σοβιετική Ένωση και την Ιταλία, πετυχαίνοντας τον ανεφοδιασμό του στρατού του και την απομάκρυνση των στρατευμάτων των ανωτέρω χωρών από τις ζώνες κατοχής, με την Ελλάδα να μένει μόνη της, με μόνο σύμμαχό της πλέον την Αγγλία. Η μάχη στο Σαγγάριο είχε αρνητικά αποτελέσματα για την Ελληνική εκστρατεία και ήταν δυσβάσταχτη οικονομικά και τον Αύγουστο του 1922 το ελληνικό στράτευμα πυρπολήθηκε από το τούρκικο στράτευμα με το ελληνικό στρατό να υποχωρεί σταδιακά από την Μικρά Ασία και οι Έλληνες να μένουν απροστάτευτοι. Το Σεπτέμβριο του 1922 οι τούρκοι φθάνουν στην Σμύρνη με διάθεση να αφανίσουν οτιδήποτε ελληνικό υπήρχε, πραγματοποιώντας βαρβαρότητες κατά των ελληνικών πληθυσμών και ακολούθησε η μαζική φυγή των ελλήνων με τον ελληνικό στρατό. (Γ.Κολιόπουλος-Θ.Βερέμης, 2006 σσ. 353-355)

2. ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Η ήττα στην Μικρά Ασία το 1922 οδήγησε στην εκκένωση των παράλιων της Μικράς Ασίας και το όραμα της Ελλάδας των « δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών» είχε πλέον ματαιωθεί οριστικά και οι Έλληνες πλέον είχαν υποχωρήσει από την Μικρά Ασία, τον Πόντο και την Ανατολική Θράκη. Οι πρόσφυγες μετέβησαν στα παράλια προκειμένου να σωθούν και να επιβιβαστούν σε πλοία τα οποία θα τους μετέβαιναν στην Ελλάδα. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 129). Οι Αμερικανοί βοήθησαν τους Έλληνες πριν αποχωρήσουν από την Σμύρνη με τον Αμερικανό πρόξενο Τζορτζ Χόρτον να διοργανώνει την «Αμερικανική Οργάνωση Περίθαλψης (ARC)» προκειμένου να παρέχει βοήθεια σε είδη πρώτης ανάγκης. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 129). Το 1922 στην Ελλάδα φθάνουν πλοία με πρόσφυγες με προορισμό την Θεσσαλονίκη, την Αθήνα, τον Πειραιά, τον Βόλο, την Καβάλα και κάποια νησιά όπως ήταν η Μυτιλήνη, η Σάμος, η Χίος, η Κρήτη. Οι πρόσφυγες δεν έφτασαν ταυτόχρονα αλλά σταδιακά, δηλαδή τα πλοία που κατέφθασαν το 1922 έρχονταν από τα δυτικά παράλια, το 1923 από την μαύρη θάλασσα και από την Κωνσταντινούπολη και μετέπειτα ακολουθεί η Τουρκία, η Μερσίνα και η Αττάλεια, τα ίδια που είχαν μεγάλη διάρκεια από τρεις έως δέκα μέρες με άθλιες συνθήκες. (H.Morgenthau, 1994 σσ. 170-171)

3. ΟΙ ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Στο μεσοπόλεμο ο όρος πρόσφυγας είχε νομική ερμηνεία η οποία ανακλούσε σε αυτόν που είχε φύγει από την πατρίδα του και δεν του παρέχονταν διπλωματική προστασία και δεν είχαν απολέσει την αρχική τους υπηκοότητα. Στους πρόσφυγες που κατέφθασαν από την Οθωμανική Αυτοκρατορία δόθηκε υπηκοότητα αμέσως όπως είχε οριστεί στην Συνθήκη της Λωζάννης η οποία τους όριζε ως μετανάστες. Παράλληλα, το Ελληνικό κράτος όριζε ως πρόσφυγες όσους όσους το 1917 αναγκάστηκαν να φύγουν γιατί εκβιάστηκαν ή γιατί υπήρχε η αίσθηση της βίας που θα ερχόταν μελλοντικά και αποχώρησαν. Στον ελληνικό χώρο παγιώθηκε η αντίληψη ότι οι πρόσφυγες, αποτελούσαν ένα νέο κοινωνικό στρώμα φτωχοποιημένο το οποίο έχρηζε της κρατικής περίθαλψης, αλλά και ήρθε αντιμέτωπο με την κοινωνική περιθωριοποίηση. Ένας <<ήρωας>> πρόσφυγας και ταυτόχρονα <<μάρτυρας>> πρόσφυγας ο οποίος δεν μπορούσε να ορίσει την μοίρα του. (Σαλβανου, 2018 σ. 57) Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο πρόσφυγας αποτελούσε τον σύγχρονο ακροβάτη ο οποίος ισορροπεί ανάμεσα στο τραύμα-την συλλογική μνήμη και την ταυτότητα. (Σαλβανου, 2018 σ. 55)

Ο Α΄ παγκόσμιος πόλεμος ξεκινάει με τους Βαλκανικούς πολέμους και τελειώνει με την Μικρασιατική Καταστροφή. Ο Παγκόσμιος πόλεμος καταρρίπτει την εικόνα του πρόσφυγα. Ο τρόπος με τον οποίο διεξήχθη ο πόλεμος οδήγησε στην κατάρρευση πολλών αξιακών συστημάτων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν το πρότυπο του ηρωικού πολεμιστή, καθώς τα μέσα με τα οποία πραγματοποιούνταν ο πόλεμος και οι μαζικοί θάνατοι που προκαλούσε είχαν αλλάξει οριστικά. Ο πρόσφυγας πλέον είναι ένας αντιήρωας ο οποίος έχει καταλάβει την εικόνα ενός αδύναμου θύματος ενός τραυματισμένου ανθρώπου, ο οποίος είναι τυχερός που κατάφερε να επιβιώσει και βιώνει και τις συνέπειες ενός δυσάρεστου γεγονότος, στο οποίο έχει συμμετάσχει αλλά δεν έχει τον έλεγχο για όσα του συμβαίνουν. Ο πρόσφυγας είναι ένας από τους πολλούς που υποφέρει, με τις παραδοσιακές Ευρωπαϊκές αυτοκρατορίες να καταρρέουν και να ιδρύονται μικρά κράτη τα οποία υστερούν στην σταθερότητα, με δημοκρατίες που αποδεικνύονται προσωρινές πριν ακολουθήσουν ολοκληρωτικά καθεστώτα. (Σαλβανου, 2018 σ. 64) Επρόκειτο λοιπόν για έναν πόλεμο οποίος γινόταν για την πατρίδα, ενώ βιώθηκε και νοσηματοδοτήθηκε μέσα από το Δυτικό Μέτωπο και όχι από όλα τα κράτη που συμμετείχαν σε αυτόν. (Σαλβανου, 2018 σ. 69)

Η υπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών αποτέλεσε την έναρξη πολέμων ανάμεσα στην Ελλάδα και την Οθωμανική Αυτοκρατορία με την λήξη του κατά ίδρυση του τουρκικού κράτους, και την ανταλλαγή πληθυσμών ανάμεσα σε Ελλάδα και Τουρκία. Για την Ελλάδα και τους Έλληνες η ουσία της ήττας αποτέλεσε βαθύ τραύμα καθότι οι απώλειες και το κόστος του πολέμου ήταν μεγάλο. Το τραύμα όμως αφορούσε και την ματαίωση στο όραμα της Μεγάλης Ιδέας και της επιδίωξης της επέκτασης του ελληνισμού πέρα από τα στενά όρια του ελληνικού κράτους. Με την ήττα του 1897 και τις συνεχείς νίκες στους Βαλκανικούς πολέμους αναπτερώθηκε η Μεγάλη

Ιδέα και το αφήγημα της εθνικής ολοκλήρωσης. Η Ελλάδα είχε διπλασιαστεί και προς τις δύο πλευρές του Αιγαίου ενώ απαραίτητη προϋπόθεση για την Ελλάδα των δύο Ηπείρων και των πέντε θαλασσών αποτέλεσε ο Παγκόσμιος Πόλεμος η Μικρασιατική Καταστροφή και ο πόλεμος στην Ουκρανία. Η Μικρασιατική Εκστρατεία ήταν ο φορέας ολοκλήρωσης της επανάστασης του 21 και θα έφτανε μέχρι την Βυζαντινή Αυτοκρατορία και θα γινόταν εορτασμός της στην Κωνσταντινούπολη. Η Μικρασιατική καταστροφή φώτισε το τέλος της μεγάλης ιδέας επεσήμανε την έλλειψη ιδεολογίας και επαναπροσδιόρισε τους εθνικούς προσανατολισμούς. (Σαλβανου, 2018 σσ. 71-76)

IV. Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΟΜΟΓΕΝΟΠΟΙΗΣΗΣ.

Η επιθυμητή εθνική ομοιογένεια μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων δεν επιτυγχάνεται ακόμα και μετά τις ανταλλαγές των πληθυσμών , αποτελώντας απλά μια υπόσχεση και όχι μια απτή πραγματικότητα. Στις Νέες χώρες , συνεχίζει να υφίσταται η αντιπαράθεση μεταξύ των Ελλήνων και των γηγενών . Οι γηγενείς και οι πρόσφυγες γεννούν μια εθνική αντιπαράθεση ενώ αγεφύρωτο στέκει το χάσμα ανάμεσα στην παλαιά Ελλάδα και τις Νέες Χώρες. Οι Βενιζελικοί, με την πραγματοποίηση της Μικρασιατικής Καταστροφής εμπέδωσαν το τέλος της Μεγάλης Ιδέας με τον εθνικισμό να ανοίγει διάπλατα την πόρτα του. Μέσα από τον Βενιζελισμό σημάνθηκε η εθνική ολοκλήρωση. Πάνω του στηρίχθηκε η ευθύνη της ανταλλαγής πληθυσμών , καθώς αποτελούσε την πιο σημαντική προϋπόθεση για την επίτευξη της εθνικής ομοιογένειας, ενώ παράλληλα μέσα από αυτόν πραγματοποιείται η αποκατάσταση των προσφύγων και η ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό κράτος. Την ίδια στιγμή ευθύνεται για την αφομοίωση ή την ενσωμάτωση των ποικίλων εθνικών μειονοτήτων ενώ επιδιώκει να μηδενίσει κάθε ενδεχόμενη απειλή της εθνικής κυριαρχίας ή της εδαφικής ακεραιότητας του ευρύτερου ελληνικού εδάφους. Από την άλλη πλευρά ο Αντιβενιζελισμός είναι φορέας κάθε λογής αντίστασης σε κάθε μορφή εθνικής ολοκλήρωσης και στο σύγχρονο εθνικό κράτος με κυρίαρχο συναίσθημα την επιθετικότητα των γηγενών έναντι των προσφύγων εκφράζοντας έναν εσωστρεφή πατριωτισμό της Παλαιάς Ελλάδας . (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 127-128)

1. Η ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ ΠΛΗΘΥΣΜΩΝ.

Η ανταλλαγή πληθυσμών προσομοιάστηκε με μία εθνοκάθαρση λειτουργώντας παραπλανητικά. Λαμβάνοντας υπόψη μας ότι η ανταλλαγή δεν αποτελούσε μια μονομερή ενέργεια αντίθετα υπήρξε προϊόν διαπραγματεύσεως και τελικής συμφωνίας η οποία εποπτεύθηκε για την εφαρμογή της. Η ανταλλαγή σαν πράξη δεν αποτελούσε μια βίαιη εμπειρία με σκοτωμούς βιασμούς αλλά αντίθετα προστάτεψε την ζωή και κυρίως την σωματική ακεραιότητα όσων ανταλλάχθηκαν. Τέλος με την ανταλλαγή προστατεύτηκαν τα περιουσιακά δικαιώματα όσων ανταλλάχθηκαν. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σ. 129) Με την ανταλλαγή σώθηκαν χιλιάδες ανθρώπινες ψυχές οι οποίες μπόρεσαν να ξεκινήσουν μια νέα ζωή εφόσον το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού κατάφερε να συγκεντρωθεί σε ασφαλή σύνορα. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σ. 139)

Η Μικτή επιτροπή Ανταλλαγής ανέλαβε να εκτιμήσει και να εκκαθαρίσει τις περιουσίες που εγκαταλείφθηκαν προκειμένου οι πρόσφυγες να λάβουν τις απαραίτητες αποζημιώσεις. Τα στοιχεία τα οποία αποδείχθηκαν περιουσία των προσφύγων και μπορούσαν να αποζημιωθούν ήταν τα ακίνητα, κάποια κινητά αγαθά τα οποία ήταν ανέφικτό να πουληθούν επί τόπου ή να μεταφερθούν στην Ελλάδα, η γη η οποία μπορούσε να καλλιεργηθεί και τα προϊόντα που θα

πουλιόντουσαν από την καλλιέργεια της γης. Αν κάποια από τις δύο χώρες ζημιωνόταν η άλλη όφειλε να την αποζημιώσει. Παράλληλα είχε συσταθεί επιτροπή η οποία σε συνεργασία με το Υπουργείο Εξωτερικών εξέταζε την Ιθαγένεια όσων αιτούνταν αποζημιώσεις.

Η αποζημίωση των περιουσιών των προσφύγων δεν μπορούσε να ολοκληρωθεί εάν δεν περατωνόταν η εκκαθάριση των περιουσιών τους. Από την άλλη πλευρά, η εκτίμηση των περιουσιών πραγματοποιούνταν με πολύ αργούς ρυθμούς γεγονός που δημιουργούσε προβλήματα στους ίδιους τους πρόσφυγες, για αυτό τον λόγο το 1925 αποφασίστηκε να δοθεί μια προσωρινή προκαταβολή μέχρι να ολοκληρωθεί η αποτίμηση των περιουσιών τους, με αποτέλεσμα την προκαταβολή να της λάβουν μόνο όσοι από τους πρόσφυγες ήταν αστοί. Παρατηρείται λοιπόν, ότι με τις αποζημιώσεις που δόθηκαν οι πρόσφυγες όχι μόνο εξόφλησαν χρέη του προς την ΕΑΠ αλλά για πρώτη φορά μέχρι τότε ξεκίνησαν να προσθέτουν στην καθημερινότητά τους γιορτές και γλέντια τα οποία μέχρι τότε είχαν στερηθεί παντελώς. Αναφορικά με τους αγρότες πρόσφυγες πραγματοποιήθηκε συμψηφισμός της αποζημίωσης με τα χρέη τους προς την ΕΑΠ. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 260-262)

2. Η ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ.

Τον Αύγουστο του 1922 με την ολοκληρωτική κατάρρευση του μικρασιατικού μετώπου αλλά και στην συνέχεια μέχρι το μέσο της δεκαετίας του 1920, το ελληνικό κράτος υποδέχθηκε εκατοντάδες χιλιάδες πρόσφυγες γεγονός που προκάλεσε ισχυρό σοκ στην ίδια την κοινωνία και δημιούργησε τεράστιες ανάγκες για την αποκατάστασή της. Ενδεικτικά στον ελληνικό χώρο έπρεπε να αποκατασταθεί πληθυσμός ίσος με το ένα πέμπτο του συνολικού ελληνικού πληθυσμού που υπήρχε μέχρι τότε.

Χαρακτηριστικό είναι ότι λίγο πριν την καταστροφή του 22 τον μήνα Φεβρουάριο το προξενείο της Βυρητού ζητούσε από το υπουργείο εξωτερικών να αποστείλει στην Ελλάδα 180 Έλληνες, με την Ελλάδα να απαντάει αρνητικώς, καθότι ήταν αδύνατο να τους αποκαταστήσει και να τους περιθάλψει, ενώ μετά από ένα μήνα το Υπουργείο εξωτερικών της Ελλάδας υποδείκνυε ως μοναδική λύση την εγκατάστασή τους στην Κωνσταντινούπολη. Η εικόνα της Ελλάδας εκείνο το χρονικό διάστημα ήταν ήδη αποκαρδιωτική, με χιλιάδες ανθρώπους να ζουν σε σπείρια με ένα μόνο παράθυρο, μία τουαλέτα για πολλές οικογένειες, αδυναμία εξεύρεσης πόσιμου νερού, κοινόχρηστες βρύσες, ανεπαρκές νερό, μεταδοτικές ασθένειες. (Χ.Εξερτζόγλου, 2011 σσ. 133-137)

Ένα από τα μεγαλύτερα ειρηνικά επιτεύγματα ήταν η αποκατάσταση και αφομοίωση των προσφύγων από την Μικρασιατική καταστροφή ως απότοκος του Βενιζελισμού. Ως γεγονός τείνει να εξαφανιστεί από τα σχολικά εγχειρίδια. Παράλληλα τείνει να ξεχαστεί ολοκληρωτικά καθότι οι επιρροές για τις χαμένες πατρίδες είναι μάλες και η συλλογική μνήμη παραμένει εγκλωβισμένη στην παράδοση προσφυγική αποκατάσταση αλλοιώνεται από την πικρία για όλες

τις αδικίες και όλες τις κοινωνικές και πολιτικές συνέπειες που είχαν υποστεί. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σ. 139)Οι άσχημες σχέσεις μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων πήγαζαν από την πολιτική και τον Εθνικό Διχασμό αλλά όχι μόνο αποκλειστικά από αυτές.

Σε πόλεις οι οποίες ήταν ήδη εξαθλιωμένες από την φτώχεια η εμφάνιση των προσφύγων ήταν η αιτία για να ξεσπάσουν κοινωνικές αναταραχές. Το κράτος λοιπόν μεθόδευσε την αποκατάσταση τους προκειμένου να αποφύγει την εξάπλωση τέτοιου είδους ταραχών, γεγονός που απαιτούσε χρηματοδότηση από μια κατεστραμμένη ελληνική οικονομία. Αυτό το γεγονός οδήγησε το κράτος σε δανεισμό κατόπιν αιτήματός του στην Κοινωνία των εθνών, δάνειο το οποίο θα διαχειριζόταν η ΕΑΠ και στόχευε να ενισχύσει τους πρόσφυγες σε τέτοιο βαθμό ώστε να γίνουν ανεξάρτητοι. (Σαλβανου, 2018 σ. 58) Παρατηρούμε λοιπόν, ότι το μεγαλύτερο μέρος της προσφυγικής αποκατάστασης και ιδιαίτερα του αγροτικού πληθυσμού πραγματοποιήθηκε το χρονικό διάστημα από το 1923 έως 1926.

Η Ελληνική Επιτροπή Αποκαταστάσεως προσφύγων (ΕΑΠ) λειτουργούσε ορθολογικά και μεθοδευμένα χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δεν πραγματοποιήθηκαν λάθη τα οποία οδηγούσαν πάρα πολλούς μετανάστες στα έσχατα όρια της φτώχειας. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σ. 139).Το Συμβούλιο της Κοινωνίας των Εθνών τον Φεβρουάριο του 1923 υπογράμμισε την άσχημη κατάσταση της Ελλάδας και των προσφύγων και ο Νικόλαος Πολίτης ως νόμιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας αιτήθηκε διεθνές δάνειο. Η Κοινωνία των Εθνών , ανέθεσε στον James Proctor να επισκεφθεί την Ελλάδα και να συντάξει μία έκθεση για την κατάσταση εκεί, με τον ίδιο να αναγνωρίζει την αναγκαιότητα επιβολής ενός σχεδίου για να υλοποιηθεί η αποκατάσταση των προσφύγων. Αποτέλεσμα αυτού ήταν σύσταση μιας επιτροπής της Ελληνικής Υποεπιτροπής η οποία εκτός από τα μέλη του συμβουλίου περιείχε μέσα και μέλη της Γαλλίας και της Ιταλίας. Η οικονομική Επιτροπή ενέκρινε το έργο της Ελληνικής Υποεπιτροπής και ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις για την σύναψη του δανείου. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 205)Οι Έλληνες κατάφεραν αξιοποιώντας την βοήθεια των ξένων της ΚτΕ να ασκήσουν ένα τιτάνιο έργο αποκατάστασης συνάπτοντας διεθνές δάνειο

.Η σύσταση της ΕΑΠ πραγματοποιήθηκε με το Πρωτόκολλο της Γενεύης την 29 Σεπτεμβρίου 1923 ενώ έγινε η αιτία για αντιδράσεις καθώς θεωρούνταν κράτος εν κράτη και ότι αποτελούσε μέρος μιας ξένης παρέμβασης η οποία δεν θα μπορούσε να συμβιβαστεί με την κρατική κυριαρχία. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 134-138).Το δάνειο εκταμιεύτηκε τελικά το 1924.Στόχος της ΕΑΠ ήταν να καταστούν οι πρόσφυγες οικονομικά αυτόνομοι σε τέτοιο βαθμό όπου θα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την περιθάλψή τους ,την απασχόλησή τους την στέγασή τους αλλά να εξοφλήσουν οι ίδιοι τα χορηγούμε δάνεια, δίνοντας μια προτεραιότητα σε όσους ήταν στην ύπαιθρο προκειμένου να ξεμπλοκαριστούν οι πόλεις..Η ΕΑΠ επιδίωξε όσοι πρόσφυγες προέρχονταν από τον ίδιο οικισμό να εγκατασταθούν μαζί στην Ελλάδα ενώ ταυτόχρονα επιδίωξε το φυσικό περιβάλλον των συνοικισμών να προσομοιάζει με αυτό που είχαν στην Τουρκία. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 207-209)Αναφορικά με τους κοινωνικούς στόχους της αποκατάστασης βασική επιδίωξη ήταν να γίνουν το ταχύτερο ιθ ιδιοκτήτες μικροαστοί (πόλης και χωριού) ώστε να μην επιδιώκουν να το ανατρέψουν. Ο Βενιζελισμός

απέδωσε στους πρόσφυγες περίθαλψη, κατοικίες, χωράφια, αποζημιώσεις και πολιτικά δικαιώματα οσάν Έλληνες Πολίτες ενώ από την άλλη πλευρά ο αντιβενιζελισμός αποτελούσε την έκφραση εκείνων οι οποίοι δεν επιθυμούσαν την ουσιαστική ενσωμάτωση των προσφύγων. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 139-140)

Προϋποθέσεις για την αποκατάσταση ήταν οι αιτούντες να είναι αρχηγοί της εκάστοτε οικογένειας η οποία θα έπρεπε να αποτελείται από τουλάχιστον δύο μέλη να είναι γένος και υπηκοότητα ελληνική να μην έχει κανένα από τα μέλη της οικογένειας δική του ιδιοκτησία, να είναι πιστοποιημένοι πρόσφυγες με ιδιότητα που αποδεικνυόταν από τον δήμο ή την κοινότητα, να μην απολαμβάνουν κάποιου άλλου είδους αποκατάστασης και να μην έχουν παραιτηθεί ως προς την ιδιοκτησία την στεγαστική πρόνοια. Η ΕΑΠ λειτούργησε μέχρι το 1930 ενώ στις 24 Ιανουαρίου υπογράφηκε σύμβαση με το ελληνικό δημόσιο σύμφωνα με την οποία θα μεταβίβαζε στο ελληνικό δημόσιο όλη την περιουσία που της άνηκε ενώ αντίστοιχα το ελληνικό δημόσιο όφειλε να εκπληρώσει όλες τις υποχρεώσεις που είχε αναλάβει η επιτροπή.

Συμπεραίνοντας , η ΕΑΠ πραγματοποίησε τεράστιο έργο με όλες τις δυσκολίες που υπέστην .Αποτελούσε έναν αυτόνομο οργανισμό ο οποίος υπόκειται σε διεθνή έλεγχο ο οποίος δεν ήταν πολιτικοποιημένος και ήταν απαλλαγμένος από τις κομματικές αντιπαραθέσεις και τις πολυάριθμες κυβερνητικές μεταβολές της χώρας. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 209-210)

a) Η ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε παραμεθόριες περιοχές μαζικά. Στόχος αυτής της κίνησης ήταν η εξασφάλιση της μικροιδιοκτησίας. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι τελικά η αφομοίωση επιτεύχθηκε χάρη στην δημιουργία προσφύγων σε παραγωγικούς ιδιοκτήτες της πόλης και του χωριού ενώ παράλληλα υπήρξαν συνέπειες τόσο στην βιομηχανική όσο και στην γεωργική ανάπτυξη της χώρας. Η καπιταλιστική ανάπτυξη δεν καταδίκασε τους πρόσφυγες να παραμείνουν σε χειρονακτικές εργασίες δίχως να έχουν ιδιοκτησία. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 148-149) Η αγροτική αποκατάσταση ,ως διαδικασία δεν ήταν κάτι που επετεύχθητε αμέσως αλλά διήρκησε σε τρεις φράσεις ως εξής:

- Η πρώτη φάση διαρκεί μέχρι το 1924 όπου το κράτος και η ΕΑΠ εγκατέστησαν πρόσφυγες και τις οικογένειές τους.
- Στην δεύτερη φάση η οποία διαρκεί από το 1925 μέχρι το 1927 οι οικογένειες που είχαν εγκατασταθεί έλαβαν εφόδια επιβίωσης ενώ συνεχίστηκε η εγκατάσταση και άλλων οικογενειών.
- Η Τρίτη φάση η οποία διήρκησε από το 1928 μέχρι το 1930 περιείχε την ολοκλήρωση έργων κοινής ωφέλειας στους συνοικισμούς όπως ήταν τα γεωδραυλικά έργα και η κτηματογράφηση. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 218)

Τον Ιούλιο του 1923 βασιζόταν σε νόμους που είχαν θεσπιστεί παλιότερα και όριζαν την ίδρυση οικισμών ,την κατασκευή ή την επισκευή σπιτιών την παραχώρηση εδαφών γης κάποιων εργαλείων και γενικά γεωργικών αντικειμένων ως κεφάλαιο εργασίας προκειμένου να τους χρεωθούν ή να τους γίνει χορήγηση με δάνειο. Σε κάθε μέρος για να δημιουργηθεί οικισμός θα έπρεπε να εγκατασταθούν τουλάχιστον δέκα οικογένειες εκτός αν η εγκατάσταση της μοναδικής οικογένειας πραγματοποιούνταν σε μουσουλμανικές οικίες ή οικισμούς. Υποχρεωτικά οι άνδρες θα έπρεπε να είναι αρχηγοί της οικογένειας και γεωργοί στην δική τους πατρίδα ενώ αν δεν υπήρχε ικανότητα να παραχθεί γεωργική εργασία αποτελούσε λόγο αποκλεισμού. Κάθε προσφυγικός συνοικισμός είχε διοίκηση από μία γενική συνέλευση των αρχηγών που αποτελούνταν από τρία μέλη.

Κάθε κτήμα για να παραχωρηθεί θα έπρεπε να υπάρχει συμβόλαιο ανάμεσα στο Γραφείο Επικοινωνίας και στο συμβούλιο της προσφυγικής ομάδας ενώ ήταν υποχρεωτική η πρόβλεψη για παροχή στέγης είτε αυτή προϋπήρχε είτε ήταν υπό κατασκευή και ρυθμιζόταν παρεπόμενα θέματα όπως ήταν η παροχή χρήσιμων εργαλείων ή διάφορων ζώων ή ακόμα και σπόρων. Παράλληλα υπήρχε και επίβλεψη για τους παρεχόμενους πόρους με ποινές σε όσους δεν καλλιεργούσαν την γη που τους είχε παραχωρηθεί για δύο έτη. Παράλληλα , οι κτηνοτρόφοι πρόσφυγες είχαν την δυνατότητα να λάβουν βοσκήσιμες γαίες οι οποίες ήταν ιδιοκτησία του δημοσίου ή νομικών προσώπων του ίδιου του δημοσίου. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 211-212)

Οι πρώτες επιδιώξεις της αγροτικής αποκατάστασης κυμαίνονταν στο να συνεχίσουν οι πρόσφυγες να εργάζονται με τον τρόπο που είχαν μάθει μέχρι τώρα και στο είδος που είχαν ειδικευτεί. Για τον λόγο αυτό οι γεωργοί εγκαταστάθηκαν κατά κύριο λόγο σε περιοχές ανάλογα με το είδος της καλλιέργειας που είχαν στην Τουρκία. Η γη που τους είχε αποδοθεί είχε απαλλοτριωθεί από δημόσιες ή εκκλησιαστικές ή μοναστηριακές εκτάσεις ενώ στις υπηρεσίες εποικισμού εντάχθηκε περισσότερο προσωπικό με δικαστές επιτροπές που πραγματοποιούσαν εκτιμήσεις γεωπόνους τοπογράφους κ.α. Για να μοιραστεί η διαθέσιμη γη θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν καταμετρήσεις ,χαρτογραφήσεις, τοπογραφικά. Όλη η διαδικασία δεν απαλλάχθηκε από πολιτικές παρεμβάσεις . (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 216) Είναι γεγονός ότι η αγροτική αποκατάσταση ενισχύθηκε από την δυνατότητα χορήγησης δανείων από την Εθνική Τράπεζα Της Ελλάδος. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 p. 217)

Το 1930 το Υπουργείο Γεωργίας ανέλαβε την αγροτική αποκατάσταση. Κάνοντας έναν απολογισμό της αποκατάστασης μπορούμε να δούμε ότι δεν αποτελούσε μια εύκολη διαδικασία. Αρχικά είχε επιδιωχθεί οι πρόσφυγες να ασκήσουν την δραστηριότητα που ασκούσαν στις πατρίδες τους γεγονός όμως που ήταν αδύνατο στην πράξη .Το 1920 οι πρόσφυγες παρουσιάζουν μεγάλη κινητικότητα ενώ δημιουργούσαν από μόνοι τους μία σύγχυση καθώς πρόσφυγες οι οποίοι εν τέλει είχαν αποκατασταθεί αγροτικά μετέβαιναν στις πόλεως προκειμένου να εγκατασταθούν και το ανάποδο. Άλλο ένα φαινόμενο που δυσχέραινε την ουσιαστική αποκατάσταση των προσφύγων ήταν το γεγονός ότι αρκετοί οι οποίοι δεν ήταν γεωργοί στην Τουρκία αποκαταστάθηκαν αγροτικά με αποτέλεσμα να μην ασκούν την γεωργία αλλά η ενασχόλησή τους ν αφορά άλλα επαγγέλματα. Παράλληλα κάποιοι από τους πρόσφυγες

οι οποίοι δεν είχαν ξαναβιώσει την αγροτική ζωή είχαν πολλά προβλήματα με την καλλιέργεια της γης τους και τα ζώα τους πέθαιναν από ασθένειες γεγονός καταστροφικό για την αποκατάστασή τους. Όσα αναφέρθηκαν δεν αποτελούσαν μοναδικό πρόβλημα για την αποκατάσταση των προσφύγων σε μια περιοχή, την στιγμή που δεν υπήρχαν τίτλοι ιδιοκτησίας ούτε κτηματολόγιο, δεν ήταν εφικτή αρκετές φορές η οριοθέτηση ενός κτήματος, η διαμονή θεωρούνταν προσωρινή και τα ανταλλάξιμα κτήματα καταπατούνταν πολλές φορές από τους ίδιους τους γηγενείς. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 222-223)

b) ΑΣΤΙΚΗ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Η αστική αποκατάσταση συνάντησε μεγαλύτερες δυσκολίες από την αγροτική καθώς περιελάμβανε την στέγαση και όχι την πρόνοια των προσφύγων, ένα μεγάλο μέρος των προσφύγων ήταν αστοί και επίσης ένα μεγάλο μέρος των προσφύγων που αποκαταστάθηκαν αγροτικά έφυγαν από τα μέρη που τους είχα εκχωρηθεί προκειμένου να συγκεντρωθούν στις πόλεις. Η άφιξη των προσφύγων δημιούργησε έντονα την ανάγκη κατασκευής σπιτιών ακόμη και από πολύ φθηνά υλικά προκειμένου να εγκατασταθούν ακόμα και αν δεν πραγματοποιούνταν κάποια αναφορά στους πρόσφυγες. Το 1923 ψηφίστηκαν απαλλοτριώσεις σε κοινόχρηστους και κοινωφελείς χώρους όπως επίσης και σε οικοπέδα, άλλαξε το ιδιοκτησιακό καθεστώς προκειμένου να εγκατασταθούν οι πρόσφυγες. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 230)

Στην πρώτη της φάση η αστική αποκατάσταση αποτέλεσε ένα έργο της ΕΑΠ. Η ίδρυση των προσφυγικών συνοικισμών θεσμοθετήθηκε το 1923 και το 1925 το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφύγων με την συνεργασία του Υπουργείου υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως ανέλαβαν την στέγαση των προσφύγων σε προσωρινό ή μόνιμο επίπεδο. Προτεραιότητα δόθηκε σε πόλεις όπου είχε συγκεντρωθεί πλήθος προσφύγων όπως η Αθήνα (Νέα Ιωνία, Καισαριανή και Νέα Κοκκινιά) και η Θεσσαλονίκη προκειμένου να κατασκευαστούν συνοικισμοί, και σε άλλες πόλεις όπως τον Βόλο, την Πάτρα, την Θεσσαλονίκη, την Έδεσσα και την Ελευσίνα.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο Βόλος στον οποίο το 1923 συστάθηκε ανώνυμη οικοδομική εταιρεία με την βοήθεια του δήμου και του λιμενικού για την κατασκευή σπιτιών και καταστημάτων για τους πρόσφυγες. Για να δημιουργηθεί ο συνοικισμός ακολουθούσαν μια διαδικασία κατά την οποία συστηνόταν μία Διοικητική Επιτροπή η οποία δημιουργούσε ένα πίνακα δικαιούχων και αυτός ο πίνακας δημοσιευόταν στον τοπικό ή στον αθηναϊκό τύπο για να μπορούν να γίνουν ενστάσεις σε περιπτώσεις μη δικαιούχων ή αιτήσεων που πραγματοποιούνταν παρά τον τύπο. Με το πέρας της προθεσμίας η επιτροπή όφειλε να οριστικοποιήσει τον πίνακα έπειτα όσοι ήταν πραγματικοί δικαιούχοι τους παραχωρούσαν προσωρινά <<παραχωρητήρια>> στα οποία αναγραφόταν τόσο η ταυτότητα του οικοπέδου όσο και η αξία του, ενώ για το ποσό που έπρεπε να καταβληθεί ορίζονταν πέντε ισόποσες δόσεις ή

αν υπήρχε η δυνατότητα καταβαλλόταν εφάπαξ στο ειδικό Ταμείο του συνοικισμού, ενώ η συγκέντρωση των εσόδων ωφελούσε τον ίδιο τον συνοικισμό αφού πραγματοποιούνταν έργα.

Μέχρι το 1925 στους μεγάλους οικισμούς της Αθήνας κατοικούσαν περίπου 60.000 πρόσφυγες. Παρατηρούμε ότι την ίδια εποχή έχουν αρχίσει να συστήνονται οι πρώτοι οικοδομικοί συνεταιρισμοί με την χορήγηση άτοκων δανείων την εποπτεία των οποίων είχε το Υπουργείο υγιεινής, Πρόνοιας και Αντιλήψεως. Οι πρόσφυγες οι οποίοι ήταν οικονομικά ευκατάστατοι εξασφάλιζαν μόνοι τους την στέγασή τους και είχαν την δυνατότητα συχνά να νοικιάσουν ή να αγοράσουν ή να κατασκευάσουν ακόμα κατοικίες σε περιοχές οι οποίες θεωρούνταν προνομιούχες όπως η Νέα Σμύρνη για παράδειγμα στην Αττική.. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 231-236)

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να τονίσουμε ότι οι πρόσφυγες οι οποίοι εντάχθηκαν στην αστική αποκατάσταση είχαν την υποχρέωση να αποπληρώσουν την αξία του οικοπέδου και της οικοδομής προκειμένου να λάβουν οριστικούς τίτλους κυριότητας και μέχρι τότε οι τίτλοι ήταν προσωρινή γεγονός που συνέβαινε και στην αγροτική αποκατάσταση ενώ παρατηρείται και εδώ αδυναμία των ενοίκων να ανταποκριθούν οικονομικά στις υποχρεώσεις τους. Οι συνοικισμοί ήταν μοιρασμένα ορθογώνια οικόπεδα με ελάχιστους κενούς κοινόχρηστους χώρους οι οποίοι προορίζονταν για την κατασκευή δημόσιων κτιρίων όταν θα ολοκληρωνόταν ο συνοικισμός..Αρκετές φορές η απαλλοτρίωση συνέβαινε μετά την κατασκευή των κτιρίων. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 236)

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι παρόλο που γίνονταν σημαντικές προσπάθειες για την δημιουργία όσο το δυνατόν πιο αξιοπρεπών συνοικισμών με δημόσια κτίρια και δομές δεν είχε προβλεφτεί η δημιουργία έργων κοινής ωφέλειας αναφορικά με την ύδρευση, αποχέτευση ή το οδικό δίκτυο. Τα πρώτα χρόνια ανοίχτηκαν πηγάδια και μετέφεραν νερό από άλλες περιοχές προκειμένου να λυθεί το ζήτημα της ύδρευσης. Σταδιακά άρχισε να αναπτύσσεται η συγκοινωνία και να λειτουργούν αρκετές υπηρεσίες ενώ ξεκίνησε και η παροχή ηλεκτρικού ρεύματος. Αναφορικά με την εκτροφή των ζώων και των πτηνών ορίστηκαν μέτρα καθαριότητας και υγιεινής στις αττικές περιοχές, καθιερώθηκε η περισυλλογή και η διαχείριση των σκουπιδιών αλλά και των λυμάτων. Αναμεταξύ των συνοικισμών της ίδιας πόλης υπήρχαν τεράστιες διαφοροποιήσεις (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 237)

Οι κατοικίες μέσα στον συνοικισμό παρουσίαζαν μονώροφες μορφές ενώ υπήρχαν συχνά και << δίδυμες κατοικίες >> δηλαδή κατοικίες οι οποίες ήταν μία μονώροφη και μία διώροφη για δύο ή και τέσσερις οικογένειες αντίστοιχα, όπως και <<στίχοι >> σπιτιών δηλαδή μονώροφα ή διώροφα σπίτια τα οποία φιλοξενούσαν τέσσερις ή έξι ή και οχτώ ή ακόμα και περισσότερες οικογένειες ανά όροφο. Το Ταμείο Περιθάλψεως άλλωστε χαρακτήριζε ως μονάδα αναφοράς της στέγασης το δωμάτιο και όχι την οικία για κάθε οικογένεια γεγονός που οδηγούσε στην συμφόρηση της μίας οικογένειας με την άλλη μέσα σε ένα σπίτι. Παράλληλα έγιναν προσπάθειες να δοθούν περισσότερα σπίτια και συνοικισμοί στις πόλεις ενώ η διάθεση κατοικιών οι οποίες ήταν έτοιμες ή επιχειρήσεων απαιτούσε μίσθωση ή πώληση με αυστηρές

προϋποθέσεις αναφορικά με την δωρεάν παραχώρηση της αποκλειστικής χρήσης, ενώ δεν επιβαλλόταν δημόσιος ή δημοτικός φόρος για είκοσι έτη για όσα αναφέρθηκαν παραπάνω. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 239)

Το 1932 με την διάλυση της ΕΑΠ το Υπουργείο Πρόνοιας και Αντιλήψεως διέθεσε όσα σπίτια και οικοπέδα δεν είχαν πουληθεί από την ΕΑΠ ή όσα είχαν εγκαταλειφτεί από την αποτυχημένη αγροτική αποκατάσταση. Παράλληλα την ίδια εποχή τοπογράφοι και πολιτικοί μηχανικοί κτηματογράφησαν τους διάφορους συνοικισμούς προκειμένου να νομιμοποιηθούν οι παραχωρήσεις που είχαν γίνει με την ΕΑΠ. Πραγματοποιήθηκαν μειώσεις φόρων και μοιράστηκαν όσα οικήματα δεν είχαν διατεθεί μέχρι εκείνη την στιγμή ενώ για να παραχωρηθεί κάποιο οικόπεδο δωρεάν θα έπρεπε να έχει ολοκληρωθεί η κατασκευή κτιρίου σε περιορισμένο χρονικό διάστημα. Άρχισαν σταδιακά να χτίζονται σπίτια τα οποία παρουσίαζαν παραπάνω από δύο ορόφους οι οποίες προσπαθούσαν να προσεγγίσουν τα Ευρωπαϊκά πρότυπα. Ο πολεοδομικός χάρτης σταδιακά περιέχει τους συνοικισμούς οι οποίοι ενώνονται στους δήμους όπου άνηκαν. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 242-244)

V. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΕΝΑΣΧΟΛΗΣΗ

Η αστική αποκατάσταση δεν προέβλεπε σε κανένα στάδιό της την επαγγελματική αποκατάσταση των προσφύγων ενώ υπήρχε σχεδιασμός αναφορικά με την κατασκευή και την ενίσχυση βιομηχανικών μονάδων και βιοτεχνικών μονάδων, την χορήγηση εργαλείων που αφορούσε σε επαγγελματική δραστηριότητα ή ακόμα και δανείων για επαγγελματική δραστηριοποίηση τα οποία τα χορηγούσε η Τράπεζα Της Ελλάδος. Η ΕΑΠ ενισχύει την ανάπτυξη της ταπητουργίας από το 1924 εφαρμόζοντας ατέλεια για την εισαγωγή των απαραίτητων βιομηχανικών μηχανημάτων που θα αποτελούσαν το κεφάλαιο αλλά και διαφόρων άλλων υλικών ,διευκολύνοντας ακόμη και την μεταφορά τους. Την ίδια στιγμή η ΕΑΠ , ενισχύει την Κιουτάχεια χορηγώντας δάνεια σε πρόσφυγες προκειμένου να κατασκευάσουν κεραμικά είδη και είδη λαϊκής τέχνης. Οι πρόσφυγες συνήθως ήταν πλανόδιοι μικροπωλητές ή ήταν κάτοχοι μικρών καταστημάτων ή εργάζονταν ως ναυτεργάτες ή απασχολούνταν σε δημόσια έργα ως εργατικό δυναμικό με βοηθητικούς ρόλους. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 246-247)

Οι πρόσφυγες αποτέλεσαν την βάση για την παγίωση της εργατικής τάξης στην Ελλάδα. Στα χρόνια που ακολούθησαν οι δράσεις του Χαριλάου Τρικούπη σε συνδυασμό με την αστική οικονομία η οποία δεν είχε καταφέρει ακόμα να αναπτυχθεί η αγροτική οικονομία δεν είχε αναπτυχθεί και χρησιμοποιούνταν συμπληρωματικά του μισθού. Τα νοικοκυριά χρησιμοποιούσαν εισοδήματα παράλληλα από τις δύο οικονομίες (αστική-αγροτική) γεγονός που δυσκόλευε την καθιέρωση της εργατικής τάξης. Όταν οι πρόσφυγες αποτέλεσαν κατά πλειοψηφία το εργατικό δυναμικό στις πόλεις, μεταδίδοντας όλη την τεχνογνωσία που κατείχαν και το εισόδημα τους εξαρτιόταν αποκλειστικά από την εργασία τους χωρίς συμπληρώματα περιφερικά διαμορφώθηκε η αγροτική τάξη .

Οι πρόσφυγες, οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε πόλεις ασχολήθηκαν κυρίως με την βιομηχανία ως εργάτες δημιουργώντας αντιπαλότητες με τους ντόπιους εργάτες καθώς η πληθώρα των εργατικών χεριών ήταν τόσο μεγάλη που δημιουργούσε αθέμιτο ανταγωνισμό. Μέσα από την προσπάθεια ένταξης των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία και κατά συνέπεια στην εργατική τάξη, η Ελλάδα μπήκε στην πρώτη βιομηχανική περίοδο αναφορικά με την ανάπτυξη της και ιδρύθηκαν τα πρώτα εργατικά κινήματα. Οι πρόσφυγες συνέβαλλαν ουσιαστικά στον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής κοινωνίας (Σαλβανου, 2018 σσ. 61-62)

VI. ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ ΚΑΙ ΓΗΓΕΝΕΙΣ

Σε κάθε περίπτωση θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι σχέσεις μεταξύ γηγενών και προσφύγων καλύπτονταν από ένα χάσμα το οποίο χαρακτηριζόταν και εθνοτικό γεγονός που προκαλεί ερωτηματικά και αμφισβητήσεις για την ελληνικότητα των προσφύγων. Η διαφορά μεταξύ των γηγενών και των προσφύγων χαρακτηριζόταν ως φυλετική στην πραγματικότητα όμως οι ίδιοι οι γηγενείς αμφισβητούσαν την ελληνικότητα των προσφύγων, οδηγώντας σε έναν νεότερο επιστημονικά όρο στην σύγχρονη εποχή της εθνοτικής διαφοράς μεταξύ τους. Σαν όρος ανταποκρίνεται στις διαφορές αναφορικά με τον πολιτισμό ή τις γλωσσικές ιδιαιτερότητες των δύο πληθυσμών. Αυτές οι ιδιαιτερότητες εμποδίζουν την επικοινωνία μεταξύ τους με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα όλων να αποτελούν τα επίσημα επίθετα αρκετών προσφύγων όπως και η μητρική τους γλώσσα να μην σχετίζονται με την ελληνική. Υπολογίζεται ότι το 10% περίπου όσων ήρθαν στην Ελλάδα μετά την καταστροφή ήταν τουρκόφωνοι. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 150-151)

Από την μία πλευρά οι ελληνικές κοινότητες υποδέχθηκαν τους πρόσφυγες με φιλανθρωπικές οργανώσεις ,συλλόγους κυριών ,συντεχνίες, εκκλησίες μουσουλμανικές κοινότητες συνέδραμαν στην περίθαλψη και την αντιμετώπιση των πρώτων αναγκών τους αλλά από την άλλη πλευρά οι αντιθέσεις δημιούργησαν φοβικά σύνδρομα ανταγωνισμούς και δίχως λόγο άμυνες. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 299)

Οι αντιθέσεις γίνονται ακόμα μεγαλύτερες όταν οι πρόσφυγες απομονώνονται κοινωνικά σε συνοικισμούς ενώ υπάρχουν τεράστιες διεκδικήσεις γης ανάμεσα σε γηγενείς και πρόσφυγες. Οι πρόσφυγες με την ύπαρξή τους εξασφαλίζουν την παγίωση του Βενιζελισμού και της Αβασίλευτης. Ο Αντιβενιζελισμός ο οποίος εκφράζει κατά κύριο λόγο τους γηγενείς διαιωνίζει την άποψη ότι οι πρόσφυγες είναι ξένοι και ήρθαν προκειμένου να διώξουν οικονομικά και πολιτικά τους γηγενείς. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 150-151)

Το πρώτο χρονικό διάστημα οι αντιδράσεις μεταξύ των γηγενών αναφορικά με την αντιμετώπιση των προσφύγων ποίκιλλε με μαρτυρίες να αναφέρουν ότι κάποιοι γηγενείς παραπονιόντουσαν για την παρουσία των προσφύγων ή ήταν εχθρικοί ή ακόμα και αδιάφοροι ενώ κάποιες άλλες μαρτυρίες αναφέρουν ευγνωμοσύνη και ευπρόσδεκτη στάση απέναντί τους. Για παράδειγμα στα νησιά της Χίου και της Λέσβου επειδή ο όγκος των προσφύγων που είχαν καταφθάσει ήταν τεράστιος οι γηγενείς ήταν εχθρικοί. Αυτό συνέβαινε γιατί οι στρατιώτες που διέρχονταν από αυτά τα νησιά όντας εξαθλιωμένοι και πεινασμένοι προέβαιναν σε παράνομες πράξεις προκειμένου να καταφέρουν να επιβιώσουν

Σε γενικές γραμμές όμως θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την στάση των γηγενών αμφίπλευρη σε όλο τον ελληνικό χώρο γιατί από την μία πλευρά ήθελαν να βοηθήσουν τον εξαθλιωμένο πληθυσμό αλλά από την άλλη πλευρά ήταν διεσπαρμένος ο φόβος αναφορικά με τους κινδύνους για την δημόσια υγεία ,την ηθική, την υποβάθμιση των πόλεων και την

εξασφάλιση των δικαιωμάτων τους. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 300) Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να σημειώσουμε ότι προστριβές υπήρχαν και αναμεταξύ παλαιών προσφύγων και νέων στους διάφορους οικισμούς ,καθώς οι πρώτοι εγκαταστάθηκαν στους οικισμούς με προσωρινό καθεστώς χωρίς να έχει ολοκληρωθεί η εκτίμηση των κλήρων και με τους δεύτερους να έρχονται πολύ αργότερα και διαδοχικά. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 223)

Οι πρόσφυγες με την άφιξη τους και την εγκατάστασή τους στον Ελληνικό χώρο έπρεπε να προσαρμοστούν σε μια νέα κοινωνική πραγματικότητα. Στην Οθωμανική Αυτοκρατορία κάθε κοινωνία ήταν συγκροτημένη με σημείο αναφοράς είτε την θρησκεία της είτε τη εθνότητά της στοιχεία τα οποία πλέον δεν τους διέκριναν στην χώρα υποδοχής τους. Από την άλλη στοιχεία που τους ταύτιζαν με τους αλλοεθνείς ή τους αλλόθρησκους όπως ήταν για παράδειγμα η μαγειρική η ένδυση ή η μουσική , πλέον αποτελούν χαρακτηριστικά διαφοροποίησης στην νέα πατρίδα από τους γηγενείς. Η καταστροφή αποτέλεσε ένα κομβικό σημείο για να αλλάξει παντελώς η ζωή των προσφύγων σε σημείο που οριστικά μεταβλήθηκε η ταυτότητά τους γεγονός που τους δημιούργησε τραύμα το οποίο με την σειρά του απάλυνε η νοσταλγία για τις χαμένες πατρίδες, το έντονο αίσθημα του ξένου , του πρόσφυγα που έχει βιώσει την απώλεια.

Η νέα ταυτότητα που υιοθέτησαν συνοδευόταν από αμυντικές ή επιθετικές συμπεριφορές. Η νέα μικρασιατική ταυτότητα προκαλούσε στους πρόσφυγες αίσθημα μειονεξίας ενώ στηρίζονταν στις μνήμες από τις παραδόσεις τα έθιμα και τις αφηγήσεις. Οι πρόσφυγες ιδιαίτερα η πρώτη γενιά, θεωρούσαν την εγκατάσταση στην Ελλάδα προσωρινή και πίστευαν ότι θα επιστρέψουν στις χαμένες πατρίδες που τόσο νοσταλγούσαν και μέσα από αυτή την διαδικασία τις είχαν εξιδανικεύσει. Οι απόγονοι της πρώτης γενιάς κληρονόμησαν την τραυματική εμπειρία του ξεριζωμού, την αδικία τον εκμηδενισμό που επέφεραν τα πολιτικά και διπλωματικά γεγονότα στην γενια τους. Την ίδια στιγμή κατέβαλαν υπεράνθρωπη προσπάθεια να επιβιώσουν και να εγκατασταθούν στην χώρα υποδοχής τους με πείσμα να βελτιώσουν τις συνθήκες και τους όρους ζωής όσοι λοιπόν, από τους πρόσφυγες είχαν την οικονομική δυνατότητα να μην εγκατασταθούν σε προσφυγικούς συνοικισμούς το απέφευγαν καθότι επιθυμούσαν να γλιτώσουν από το στίγμα του πρόσφυγα.

Παράλληλα οι πρόσφυγες ξεχώριζαν από τους γηγενείς γιατί υπόκεινταν σε καθεστώς αυξημένης εποπτείας υπό την επίβλεψη του κράτους με αρκετή γραφειοκρατία. Για παράδειγμα οι πρόσφυγες υπόκεινταν σε καταγραφή κατά την άφιξη, σε καραντίνα σε καταγραφή στον πρώτο χώρο διαμονής , σε συχνές ιατρικές εξετάσεις σε υποχρεωτικούς εμβολιασμούς σε πολιτογράφηση και εγγραφή σε εκλογικούς καταλόγους σε καταγραφή της παρουσίας που έχασαν και άφησαν πίσω στις χαμένες πατρίδες, σε αγροτική ή αστική αποκατάσταση κ.α. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 302-304)

Αναφορικά με τον ανταγωνισμό στην αγορά εργασίας σε σχέση με τους γηγενείς ,θα πρέπει αν τονίσουμε ότι η επαγγελματική κυριαρχία των γηγενών κλονίστηκε σε αρκετούς κλάδους .Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι το 1923 στην γενική απεργία των λιμενεργατών οι εργαζόμενοι στο λιμάνι του Πειραιά αντικαταστάθηκαν από πρόσφυγες. Μία πληθώρα

παραδειγμάτων αποδεικνύει ότι οι πρόσφυγες εξαιτίας της ανάγκης τους για επιβίωση ήταν επιρρεπείς στην εργατική εκμετάλλευση, με χαμηλές αμοιβές, μεγάλα ωράρια εργασίας, περίσσεια προθυμία και διαθεσιμότητα αντικαθιστώντας σταδιακά όσους γηγενείς εργάζονταν μέχρι εκείνη την στιγμή. Αυτό το γεγονός ήταν η αιτία να χειροτερέψουν οι συνθήκες στην αγορά εργασίας και να διατηρηθούν τα ημερομίσθια σταθερά χαμηλά με τις τιμές των προϊόντων να αυξάνονται. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 306)

Οι πρόσφυγες παρουσίαζαν μια εικόνα συγκεντρωμένη στην Αττική με το 22% του συνόλου τους να απογράφονται στον Δήμο Αθηναίων και το 21,2% στην Θεσσαλονίκη. Είναι χαρακτηριστικό ότι υπερτερούν οι γυναίκες ενώ οι ηλικιακές ομάδες των ηλικιωμένων και των παιδιών παρουσιάζονται να έχουν υποστεί το μεγαλύτερο κομμάτι της δοκιμασίας το χρονικό διάστημα κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα. Περί το 1928 στην απογραφή που πραγματοποιήθηκε παρατηρείται ότι τα ανήλικα κάτω των 15 ετών είναι αισθητά μικρότερο ποσοστό συγκριτικά με το γενικό πληθυσμό καθώς είχε γίνει αισθητή πλέον η υπογεννητικότητα και η βρεφική θνησιμότητα ενώ στις ηλικιακές ομάδες άνω των 60 ετών εμφανίζεται θνησιμότητα ομοίως. Μεγάλο ποσοστό από τα εν ζωή προσφυγόπουλα –περίπου 55.000 παιδιά– είναι πλέον ορφανά ή ασυνόδευτα και αναδύεται η ίδρυση κρατικών ορφανοτροφείων (53 ορφανοτροφεία λειτουργικά στην Ελλάδα το 1925 εκ των οποίων τα 34 είναι κρατικά και τα 19 διαφόρων φορέων). (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 149)

Οι συγκρούσεις όμως μεταξύ γηγενών και Μικρασιατών δεν σταματούν εκεί αλλά επεκτείνονται ακόμα περισσότερο λαμβάνοντας μια πολιτική διάσταση. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο αλύτρωτος ελληνισμός υποστήριζε ένθερμα τον βενιζελισμό όπως αναφέραμε και πιο πάνω καθότι υποστήριζε την ύπαρξη της Μεγάλης Ιδέας. Με την άφιξή τους οι πρόσφυγες στην Ελλάδα εντάχθηκαν αμέσως στον Βενιζελισμό και τον Νικόλαο Πλαστήρα τον οποίο θεωρούσαν σωτήρα τους. Οι πρόσφυγες απέκτησαν πολιτικά δικαιώματα και κατά συνέπεια αυτό τους έδωσε την δυνατότητα να ψηφίζουν στις πρώτες κιόλας εκλογές μετά την μικρασιατική καταστροφή. Με αποτέλεσμα να επικρατήσει η κυβέρνηση του Νικόλαου Πλαστήρα το Δεκέμβριο του 1923. Το 1924 συντονίστηκε μια οργανωμένη προσπάθεια να ενταχθούν στους εκλογικούς καταλόγους και να αποκτήσουν εκλογικά βιβλιάρια..

Οι πρόσφυγες πλέον είχαν δύναμη και μπορούσαν να επηρεάσουν την το εκλογικό σώμα σε τόσο μεγάλο βαθμό ώστε πλέον δεν ήταν απλοί ψηφοφόροι αλλά πολιτεύονταν εκλέγονταν ως υπουργοί και βουλευτές. Μέσα σε αυτές τις συνθήκες υπήρξαν πολιτικοί οι οποίοι προσπάθησαν να εξυπηρετήσουν προσφυγικά συμφέροντα προκειμένου να εξασφαλίσουν την ψήφο των προσφύγων. Όπως βλέπουμε η ταύτισή τους με τον βενιζελισμό αποτελούσε από μόνη της αιτία για συγκρούσεις με τους γηγενείς αναφορικά με την πολιτική επικράτηση. Οι αντιβενιζελικοί συνεργάζονταν με τον τύπο και ενίσχυαν τις φοβίες ,το μίσος των γηγενών κατά των προσφύγων. Η επιρροή του αντιβενιζελισμού ήταν τόσο μεγάλη που η εγκατάσταση 276.000 προσφύγων στην Αττική θεωρήθηκε ως προσπάθεια πολιτικού καθορισμού και ελέγχου της πρωτεύουσας από βενιζελικούς. Τον Μάιο του 1924 ο Γεώργιος Κονδύλης με το Εθνικό Δημοκρατικό Κόμμα προσέλυσε πολλούς πρόσφυγες βουλευτές, ενώ την ίδια εποχή βλέπουμε

προσφυγικές πολιτικές ομάδες και κόμματα να κάνουν την εμφάνισή τους. Περί το 1928 παρατηρείται το πρώτο ρήγμα της σχέσης των προσφύγων με την βενιζελική παράταξη αφού ακόμα δεν είχαν υλοποιηθεί στο 100% ούτε οι αποζημιώσεις ούτε η αποκατάσταση που τους είχαν υποσχεθεί. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 307-313) Οι πρόσφυγες αρνούταν να αποδεχθούν την μονιμότητά τους στα νέα εδάφη καθότι παρόμοιες μετακινήσεις είχαν πραγματοποιηθεί από τους Βαλκανικούς πολέμους και έπειτα και αυτά τα γεγονότα τους έδιναν την ελπίδα ότι θα επέστρεφαν στις χαμένες πατρίδες τους. Αυτό σαν γεγονός αποδεικνύει ότι πολλές φορές προτιμούσαν να εγκαθίστανται σε όσο το δυνατόν πιο κοντινές περιοχές στον τόπο καταγωγής τους όπως είναι για παράδειγμα οι πρόσφυγες στην ανατολική Θράκη οι οποίοι εγκαταστάθηκαν στον Έβρο. Με το ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας όμως και αφού έγινε αντιληπτή η πεποίθηση ότι δεν θα επέστρεφαν ποτέ ξανά ήρθε και η οριστική απομυθοποίηση του βενιζελισμού και η αναγκαστική ανάγκη για ένταξη στην ελληνική κοινωνία. (Σαλβανου, 2018 σ. 52)

Κοινωνικά, παρατηρούμε ότι οι συγκρούσεις μεταξύ γηγενών και προσφύγων δεν έχουν τελειωμό. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι γηγενείς κατέκριναν τους μικρασιάτες για το ήθος τους, το κέφι τους την διαρκή τάση τους για διασκέδαση, την συμπεριφορά τους που την θεωρούσαν κοσμοπολίτικη, την διατροφή τους. Παράλληλα θεωρούσαν ότι οι πρόσφυγες προκαλούν ηθική έκπτωση στην κοινωνία εξαιτίας της μουσικής και των τραγουδιών τους με τους αμανέδες, τα ρεμπέτικα τραγούδια. Όλα αυτά, θεωρήθηκε ότι προσέβαλλαν τα χρηστά ήθη και οδηγούσαν στο κοινωνικό περιθώριο. Την ίδια στιγμή οι πρόσφυγες θεωρούσαν τους γηγενείς αμόρφωτους. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 313)

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι πρόσφυγες υπερτερούσαν μορφωτικά των γηγενών καθώς ένα μεγάλο ποσοστό αυτών (50,8%) ήταν εγγράμματοι με τις γυναίκες να υπερτερούν συγκριτικά με τις γηγενείς σε ποσοστό 40,3% έναντι του 36% των εγγράμματων στον γενικό πληθυσμό. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 150) Παράλληλα η επαγγελματική τους κατάρτιση στο κομμάτι των επιχειρήσεων βοήθησε πολλούς Μικρασιάτες να δημιουργήσουν την δική τους επιχείρηση καταφέροντας έτσι να προστατευθούν από την εργασιακή εκμετάλλευση στην επιχείρηση κάποιου γηγενή. Στο σημείο αυτό αξίζει να τονίσουμε ότι το 1926 καταγράφονται 1000 μέλη στο εμπορικό και βιομηχανικό επιμελητήριο Αθηνών στα 7000 που είχε στο σύνολο. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 307) Από το 1940 οι αντιθέσεις άρχισαν να αμβλύνονται καθώς ο πόλεμος και οι κακουχίες της κατοχής ένωσαν τους δύο πολιτισμούς.

VII. Ο ΜΕΣΟΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ Η ΓΕΝΙΚΟΤΕΡΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.

Στην Ελλάδα του Μεσοπολέμου η προσφυγική κατάσταση μπορούσε να χαρακτηριστεί βασιζόμενη σε τρεις (3) πυλώνες οι οποίοι είχαν αυξημένη πολιτική βαρύτητα οι οποίοι ήταν η οικονομική στέρηση, η κοινωνική πτώση και η κοινωνική μείωση.

Αναφορικά με την οικονομική στέρηση είναι αρκετό ως γεγονός ότι οι περισσότεροι πρόσφυγες περίπου 750.000 κατέφθασαν στην Ελλάδα με ελάχιστα υπάρχοντα εφόσον είχαν υποστεί κακουχίες, θανάτους και χάος. Μπορούμε να διακρίνουμε δύο διαφορετικές διαδρομές των προσφύγων την αγροτική και την αστική η οποία βασίζεται στον τόπο και τον τρόπο εγκατάστασής τους στην Ελλάδα και όχι στην προγενέστερη κατοικία και απασχόλησή τους, στοιχεία για τα οποία δεν διαθέτουμε πλήρη εικόνα. Η ΕΑΠ εκτιμούσε ότι περίπου οι μισοί αγρότες πρόσφυγες κατοικούσαν πριν σε αστικά κέντρα με πολλούς από αυτούς να έχουν ελαιώνες, αμπέλια, περιβόλια και να χαρακτηρίζονται ως αστοί καλλιεργητές.

Σύμφωνα όμως με την κοινωνική μελέτη της Ν.Ιωνίας με την ορολογία αστοί εννοούνται οι πρόσφυγες οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε πόλεις χωρίς όμως να σημαίνει ότι υποχρεωτικά άνηκαν στην αστική τάξη. Η ΕΑΠ φιλοδοξούσε ότι μέσα από την αγροτική αποκατάσταση κάθε προσφυγική οικογένεια θα μπορούσε να έχει γη, μερικά ζώα, εργαλεία και μία κατοικία ενώ σχεδόν τα μισά από τα σπίτια που δόθηκαν στους πρόσφυγες άνηκαν σε Τούρκους που είχαν ανταλλαχθεί και Βούλγαρους, ενώ ένα μεγάλο μέρος από τα χωράφια προήλθαν από την αγροτική μεταρρύθμιση. Επίσης, χτίστηκαν σπίτια τόσο από την ΕΑΠ όσο και από το ελληνικό κράτος μέσα σε οικισμούς δημιουργώντας κοινότητες προέλευσης. Τα τέσσερα πρώτα χρόνια επιτελέστηκε ασύγκριτο έργο.

Από την άλλη πλευρά η αστική αποκατάσταση δεν προχώρησε με τους ρυθμούς της αγροτικής. Σχετιζόταν κυρίως με κατοικίες που χτίστηκαν σε συμπαγείς συνοικισμούς κοντά σε αστικά κέντρα της Αθήνας του Πειραιά και της Θεσσαλονίκης. Ενδεικτικό της ανωτέρω κατάστασης αποτελεί το γεγονός ότι μόνο 72230 <<αστοί>> πρόσφυγες είχαν ανεξαρτητοποιηθεί συγκριτικά με τους 551.936 αγρότες πρόσφυγες. Ακόμη και μέχρι το 1952 υπήρχαν προσφυγικές οικογένειες οι οποίες στεγάζονταν σε παραγκουπόλεις κάτω από άθλιες συνθήκες. Η βιομηχανία απορρόφησε ένα μεγάλο τμήμα των αστών οι οποίοι εργάζονταν ως εργάτες σε μεγαλύτερο ποσοστό συγκριτικά με τους γηγενείς. Παράλληλα ένα μεγάλο μέρος των αστών δραστηριοποιήθηκε σε εμπορικές δραστηριότητες όπως μικροπωλητές. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 158-162)

Εκτός από την ανέχεια με την οποία ήρθαν αντιμέτωποι οι πρόσφυγες, δυσκολεύτηκαν αρκετά στο να βρουν απασχόληση ή να δημιουργήσουν μια δική τους εργασία καθότι το περιβάλλον στο οποίο έπρεπε να εξελιχθούν και να επιβιώσουν ήταν σχετικά εχθρικό. Παράλληλα οι ίδιοι είχαν χρέη ενώ τους όφειλαν αποζημιώσεις τις οποίες ουδέποτε είχαν λάβει. Είναι σημαντικό να

αναφερθεί ότι παρόλο που οι πρόσφυγες πήραν σπίτια αμέσως στην κατοχή τους, οι οριστικοί τίτλοι κυριότητας μπορούσαν να τους χορηγηθούν αφού εξοφλούσαν ένα διοικητικά προσδιορισμένο ποσό το οποίο αντιπροσώπευε την αγοραία αξία του κτίσματος. Παρόλα αυτά όμως ένας μεγάλος αριθμός από αυτούς αδυνατούσε να πληρώσει το ποσό παρόλο που πραγματοποιούνταν διαρκώς μειώσεις. Οι προσφυγικές αποζημιώσεις σε όλη την διάρκεια του μεσοπολέμου είχαν χαρακτήρα χαοτικό καθώς πολλοί από τους δικαιούχους δεν μπόρεσαν να υποβάλλουν αίτηση ή έχασαν τις προτεινόμενες προθεσμίες, ενώ όσοι τελικά κατάφεραν να λάβουν χρηματικά ποσά τα σπατάλησαν γρήγορα προκειμένου να καλύψουν άμεσες ανάγκες επιβίωσης, με τις ομολογίες να υποτιμούνται σταδιακά. Μόνο λίγοι από τους πρόσφυγες έλαβαν ικανοποιητική ή υπερβολική αποζημίωση. Η αποκατάσταση των προσφύγων ως ειρηνικό επίτευγμα υπήρξε αναμφίβολα μεγάλο αλλά ανολοκλήρωτο καθώς δημιούργησε ανισότητες αναφορικά με τους αστούς πρόσφυγες. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 162-166) Όλες οι μεταρρυθμίσεις αναφορικά με την εκπαίδευση των πληθυσμών αφορούσαν προσπάθειες αφομοίωσης τους και δημιουργίας της εθνικής τους συνείδησης, φιλειρηνική έπειτα από την εγκατάλειψη των εδαφικών διεκδικήσεων. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 148-149)

Αναφορικά με την κοινωνική πτώση, υπάρχουν τρεις διαδρομές τις οποίες αξίζει να μελετήσουμε. Συγκεκριμένα η σταδιακή μετάβαση από την αστική στην αγροτική ζωή και αντίστροφα, η μετάπτωση από την ανώτερη κοινωνική θέση στην κατώτερη ελληνική κοινωνία και η ύπαρξη της καθοδικής κινητικότητας. Η προσφυγική αποκατάσταση δημιούργησε σημαντική αναντιστοιχία ανάμεσα στο αγροτικό και το αστικό τρόπο και τόπο με τον οποίο ζούσαν οι πρόσφυγες. Υπήρξε σαφώς μια κάθετη πτώση στην κοινωνική τους ζωή. Αν αναλογιστούμε λοιπόν ότι οι περισσότεροι πρόσφυγες ήταν εύποροι και ιδιοκτήτες αγροτικής καλλιέργειας πριν την άφιξή τους, ξαφνικά έγιναν κάτοικοι σε παραγκούπολεις, άνεργοι και άνευ ιδιοκτησίας.

Οι αστοί από την άλλη πλευρά αφέθηκαν στην ύπαιθρο σε δύσκολες έως και αντίξοες συνθήκες βιώνοντας τον κοινωνικό υποβιβασμό ο οποίος σαφώς τους τραυμάτιζε, με δεδομένο ότι ήταν φορείς αστικών αξιών. Σημαντικό είναι να υπογραμμίσουμε ότι πολλοί από τους αστούς πρόσφυγες αδυνατούσαν να συνεχίσουν το ίδιο επάγγελμα που κατείχαν, κατά συνέπεια να μεταβούν σε χειρονακτικές εργασίες ενώ από αυτοαπασχολούμενοι κατέληξαν μισθωτοί, υποαπασχολούμενοι και σε άτυπες δουλειές του ποδαριού. Είναι αξιοθαύμαστο να υπογραμμίσουμε σε αυτό το σημείο ότι υπήρξε μεγάλη ανάγκη οι γυναίκες πρόσφυγες να βγουν για να εργαστούν. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 166-171) Σημαντική ήταν η συνεισφορά τους στην βιομηχανία και συγκεκριμένα στην καπνοβιομηχανία, την υφαντουργία και τις προσωπικές υπηρεσίες. Οι γυναίκες ήταν πολύ περισσότερες συγκριτικά με τους άνδρες που ήρθαν από την Μικρά Ασία σε ποσοστό περίπου 53,3% με ένα ποσοστό περίπου 10,6% να είναι χείρες(7,6% στον γενικό πληθυσμό). (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 149-151)

VIII. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΙΩΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ

Οι δυσκολίες της επιβίωσης δεν αποτελούσαν το αποκλειστικό πρόβλημα των προσφύγων αλλά η απότομη κοινωνική πτώση σε συνδυασμό με την αφιλόξενη ελληνική κοινωνία έκαναν την συνθήκη άδικη για τους πρόσφυγες. Οι κοινοί δεσμοί που αφορούσαν στην θρησκεία, την γλώσσα και την εθνική ταυτότητα ίσχυαν σε ένα γενικευμένο επίπεδο με τις κοινωνικές και ιστορικές συνθήκες να είναι εκ διαμέτρου αντίθετες. Τόσο η Ορθοδοξία όσο και η ελληνική γλώσσα των προσφύγων φάνταζαν διαφορετικές σε βαθμό που τραυμάτιζαν με την συνύπαρξή τους και τους ίδιους τους γηγενείς. Υπήρχαν γλωσσικές ιδιομορφίες, όπως ιδιώματα, τρόποι, συνήθειες, επώνυμα τα οποία ενίσχυαν τις διακρίσεις σε βάρος του και δυσκόλευαν αρκετές φορές την επικοινωνία με τους γύρω του. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 171-186) Η απογραφή του 1928 αποδεικνύει ότι 103.642 πρόσφυγες ήταν αποκλειστικά Τουρκόφωνοι εκ των οποίων οι 70.032 εγκαταστάθηκαν μόνιμα στην Μακεδονία και οι Πόντιοι μιλούσαν μια ιδιαίτερη διάλεκτο τα ποντιακά. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 152)

Οι Έλληνες ήταν περισσότερο πρόθυμοι να ελευθερώσουν τα εδάφη που άνηκαν στους αλύτρωτους αδερφούς παρά να συνυπάρξουν μαζί τους στα ελληνικά εδάφη. Ο ανταγωνισμός μεγάλος και προστέθηκε σε μια σειρά διαφορών όπως ήταν οι ταξικές αντιπαραθέσεις οι εθνικομειονοτικές, οι τοπικές που το μόνο που προκαλούσαν ήταν αποσταθεροποίηση. (Σαλβανου, 2018 σ. 52) Η κατάληξη –όγλου σε επώνυμα οδηγούσε συνειρμικά σε ρατσιστικά ευφυολογήματα. Είναι σημαντικό σε αυτό το σημείο να τονιστεί κατά πόσο η οικιστική περιθωριοποίηση οδηγούσε στην γενικότερη κοινωνική απομόνωση. Συγκεκριμένα οι περισσότεροι πρόσφυγες τόσο οι αγρότες όσο και οι αστοί συγκεντρώνονταν σε προσφυγικά χωριά κυρίως συνοικισμούς προκειμένου να στεγαστούν το συντομότερο δυνατό, με αντανάκλαση αυτής της τάσης στις σύγχρονες ονομασίες που συναντάμε σήμερα με τον επιθετικό προσδιορισμό <<NEA>> για παράδειγμα Νέα Σμύρνη, Νέα Τρίγλια κ.ο.κ). Όλα αυτά αποδεικνύουν πόσο αργά πραγματοποιούνταν η αφομοίωση, μια διαδικασία ανολοκλήρωτη για την πρώτη γενιά προσφύγων τουλάχιστον.

Τα πολιτισμικά γνωρίσματα που έφεραν οι πρόσφυγες αποτελούσαν την ίδια την αιτία που τους έκαναν αμφισβητούνται για την ελληνική τους ταυτότητα. Συχνά λοιπόν περιφρονούνται με ονομασίες όπως τουρκόσποροι, τουρκογεννημένοι, γιαουρτοβαφτισμένοι. Στον κοινωνικό αποκλεισμό έρχονται να προστεθούν στερεότυπα αναφορικά με τα ελαφρά ήθη των γυναικών τα οποία προέρχονταν από πραγματικές περιπτώσεις. Χαρακτηριστικά θα αναφέρουμε ότι πολλές γυναίκες ήταν χήρες και ορφανές και εφόσον ένας προστάτης εξέλειπε από την οικογένεια ήταν πιο εύκολο να πέσουν θύματα εκμετάλλευσης. Την ίδια στιγμή όμως αυτές οι γυναίκες υπερνικούσαν στον ανταγωνισμό έναντι των γηγενών γυναικών καθώς είχαν προνόμια όπως αγροτικό κλήρο, προίκα σε ομολογίες γεγονός που εξαγρίωνε τους γηγενείς. Υπήρχε σαφώς διάχυτη η αντίληψη ότι οι γηγενείς είχαν υποστεί το βάρος της αποκατάστασης των προσφύγων, οι οποίοι ήταν αχόρταγοι ως προς τις αποζημιώσεις και τις παροχές, ενώ από την άλλη πλευρά

υπήρξαν έρευνες που αποδείκνυαν ότι οι πρόσφυγες έχουν προσφέρει πολλά περισσότερα από όσα είχαν αποζημιωθεί. Στο κομμάτι της βιομηχανίας οι πρόσφυγες αποτελούσαν φθηνά εργατικά χέρια εργαζόμενοι ακόμα και τις Κυριακές υπό οποιεσδήποτε συνθήκες επηρεάζοντας με αυτό τον τρόπο τις συνθήκες εργασίας των ντόπιων. (Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος, 2021 σσ. 17-185)

IX. Η ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΜΕΤΑ ΤΟ 1922

Η διαχείριση των χρημάτων τα οποία προέρχονταν από εράνους , δωρεές και κληροδοτήσεις ,κρατικές επιχορηγήσεις, ειδικούς φόρους υπέρ των προσφύγων και έσοδα από τα ενοίκια από την παραχώρηση οικιών σε πρόσφυγες προερχόταν από το Ταμείο Περιθάλψεως Προσφυγών Σύμφωνα με την ιδρυτική νομοθεσία του Υπουργείου Περιθάλψεως σε ορισμένες περιοχές της Ελλάδας συστάθηκαν ιδιαίτερες υπηρεσίες για την περίθαλψη των προσφύγων. Συγκεκριμένα οι πρώτες που εμφανίζονται αφορούν περί το 1922 στα νησιά της Χίου και της Μυτιλήνης και έπειτα ακολουθούν πόλεις όπως η Αθήνα , η Λαμία και τα Ιωάννινα ενώ παράδοξο αποτελεί το γεγονός ότι η Υπηρεσία Περιθάλψεως της Αθήνας είχε καταργηθεί έξι μήνες πριν τον καταστροφικό Μάιο του 1922. Σε κάθε πόλη στην οποία υπήρχαν πρόσφυγες ιδρύθηκαν επίσης επιτροπές περιθάλψεως προσφύγων ενώ το 1923 η Διεύθυνση Αστικής Εγκαταστάσεως Προσφύγων.

Σχετικά με την ελονοσία αρμοδιότητα κατείχε το Τμήμα ελονοσίας του Υπουργείου Συγκοινωνιών ενώ για παροχές ιματισμού υπεύθυνο ήταν το Υπουργείο Στρατιωτικών. Το 1923 κάνει την παρουσία της η Ειδική Επιτροπή επί του προβλήματος Εγκαταστάσεως των προσφύγων ενώ εκτός από τους εράνους εντός και εκτός ελληνικής επικράτειας επιβλήθηκε ειδικός φόρος για την υγειονομική περίθαλψη των προσφύγων. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι υπήρχε ένας μεγάλος αριθμός φορέων οι οποίοι είχαν διαφορετική και αυτόνομη λειτουργία είτε ήταν τοπικοί είτε ελληνική είτε ξένοι και αποσκοπούσαν στην περίθαλψη των προσφύγων, αδυνατούσαν να συντονιστούν και δεν απέδιδαν στα μέγιστα που θα μπορούσαν. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 166-170)

Αναφορικά με τα πρώτα μέτρα που λήφθηκαν ήταν μέτρα απλής επιβίωσης όπως φάρμακα, αλεύρι, σαπούνια, γάλα με δεδομένο ότι οι πρόσφυγες διέμεναν ακόμα σε καταυλισμούς , ενώ την ανάγκη για τρόφιμα ανέλαβαν τα υπουργεία Περιθάλψεως και Επισιτισμού. Την ίδια στιγμή εισήχθησαν ελεύθερα μεταχειρισμένα είδη από το εξωτερικό δόθηκαν βοηθήματα σε χήρες ορφανά και άπορους τα οποία σταδιακά μειώθηκαν. Η αποχώρηση του Αμερικάνικου Ερυθρού Σταυρού και η υπογραφή της Σύμβασης της Λωζάννης σε συνδυασμό με τον ερχομό όλο και περισσότερων προσφύγων δυσκόλεψε πολύ την διαχείρισή τους. Η περίθαλψη αφορούσε πλέον τα ανήλικα παιδιά ηλικίας κάτω των δώδεκα ετών ,σε όσους είχαν ηλικία άνω των εξήντα ετών και σε όσους δεν ήταν εφικτό να εργαστούν .Αναφορικά με το είδος των τροφίμων που διανέμονταν ήταν μόνο αλεύρι και γάλα για τα βρέφη και μόνον ξένες και ελληνικές φιλανθρωπικές οργανώσεις παρείχαν επιπλέον κάποια τρόφιμα και κάποια ρούχα. Είναι σημαντικό να υπενθυμίσουμε ότι η Ελλάδα εκείνη την χρονική περίοδο περνούσε δύσκολα οικονομικά δεν υπήρχε συναλλαγματική σταθερότητα και ο πληθωρισμός ήταν μεγάλος με αποτέλεσμα να ανέβουν οι τιμές των προϊόντων στα βασικά είδη πρώτης ανάγκης και να δημιουργηθούν χιλιάδες ελλείψεις. Πολλές φορές μάλιστα οι ίδιοι οι πρόσφυγες δήλωναν ψευδώς περισσότερα μέλη στην οικογένειά τους προκειμένου να συγκεντρώνουν περισσότερα

κομμάτια ψωμιού κατά την ημερήσια διανομή του γεγονός που οδηγούσε σε ανεπιθύμητες ελλείψεις και στην φθορά της ποιότητας του ψωμιού. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 167-170)

Παράλληλα, οι πρόσφυγες εντάχθηκαν σε ειδικά γραφεία ευρέσεως εργασίας τα οποία είχαν ιδρυθεί στην Αθήνα και στον Πειραιά, θεσπίστηκαν ατέλειες αναφορικά με την εγγραφή μαθητών ή φοιτητών, για την έναρξη επιτηδεύματος για όλα τα είδη που έφεραν από την πατρίδα τους. Όσοι πρόσφυγες ήταν φοιτητές σε ακαδημαϊκά ιδρύματα της Αθήνας ,τους παρείχαν δωρεάν στέγη φαγητό ρούχα και συγγράμματα. Οι ιερείς που είχαν έρθει από την Μικρά Ασία τοποθετήθηκαν σε άλλους ναούς με την ιδιότητα του εφημέριου ή του βοηθού, οι ναυτικοί πήραν άδεια να εργαστούν στην Ελλάδα ,όσοι είχαν εργαστεί στον παρελθόν σε σιδηροδρομικά δίκτυα μπορούσαν να εργαστούν πλέον στους Σιδηροδρόμους του Ελληνικού Κράτους, μπορούσαν να εισαχθούν στην Αστυνομία Πόλεων καθώς και όσοι ήταν εκπαιδευτικοί με τον ερχομό τους στην Ελλάδα μπορούσαν να εργαστούν σε αντίστοιχες θέσεις. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 171-172)

Αναφορικά με την στέγαση δεν θα μπορούσαμε να αγνοήσουμε τις διαστάσεις του επειγόντως της αποκατάστασης του προβλήματος. Με τον ερχομό τους οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν σε οποιοδήποτε μέρος ήταν δυνατό όπως σε παλιές και εγκαταλελειμμένες αποθήκες σε εγκαταλελειμμένα σπίτια σε σχολεία σε εκκλησιές σε δημόσιους χώρους όπως θέατρα σε στρατόπεδα σε απλά υπόστεγα σε εγκαταλελειμμένα βαγόνια τραίνων σε σκηνές σε αυτοσχέδιες κατασκευές και γενικά όπου υπήρχε διαθέσιμος χώρος στον οποίο θα μπορούσαν να φτιάξουν έστω και ένα προσωρινό στέγαστρο. Παράλληλα είχε αρχίσει η κατασκευή μικρών σπιτιών με διάφορα υλικά γεγονός το οποίο δημιουργούσε μικρές πόλεις. Χαρακτηριστικό υλικό κατασκευής ήταν οι πλίνθοι από λάσπη και άχυρα υλικό που μπορούσε να αξιοποιηθεί από γυναίκες ακόμη και από παιδιά. Λήφθηκαν μέτρα με τα οποία επιτράπηκε η κατασκευή σπιτιών ακόμη και από ξύλο λυόμενα και επιτάχθηκαν δομικά υλικά στην βάση του επειγόντως ενώ μοιράστηκαν σκηνές.

Οι σχολικές μονάδες δεν ήταν εφικτό να λειτουργήσουν είτε υπολειπόμενες την σχολική περίοδο 1922-1923καθότι ήταν επιταγμένα. Πολλά προβλήματα δημιουργήθηκαν με την συνύπαρξη Μουσουλμάνων και προσφύγων στην ίδια γειτονιά ή πολλές φορές ακόμη και στο ίδιο σπίτι καθώς η ανεπάρκεια σπιτιών ανάγκασε την κυβέρνηση το 1924 να χρησιμοποιηθούν τα ακίνητα της Θεσσαλονίκης ενώ ακόμη δεν είχαν αποχωρήσει οι μουσουλμάνοι ένοικοί τους με αποκορύφωμα να μένουν πρόσφυγες σε με ρη ευσέβειας όπως τεμένη, τεκέδες, βακούφια, μουσουλμανικά νεκροταφεία προκαλώντας καταστροφές (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 174). Πραγματοποιήθηκαν αναγκαστικές απαλλοτριώσεις και επίταξη οικοπέδων με χαρακτηριστικό πρώτο οικισμό στην Αθήνα τον Βύρωνα το 1923.Ο συνοικισμός της Καισαριανής φιλοξενούσε περίπου 8000 πρόσφυγες. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σ. 175)

Η υγειονομική κατάσταση του προσφυγικού πληθυσμού τέθηκε σε προτεραιότητα καθώς δεν έπρεπε να αντιμετωπιστούν ασθένειες επιδημικές και μολυσματικές όπως η ευλογιά, η δυσεντερία, ο εξανθηματικός τύφος, τυφοειδής πυρετοί και η πανώλη. Παρουσιάστηκαν εξίσου

κίνδυνοι ελονοσίας και φυματίωσης στα αστικά κέντρα καθώς υπήρχαν σαν ασθένειες πριν την άφιξη των προσφύγων. Η υγειονομική εικόνα της χώρας ήταν φτωχή χωρίς νοσοκομειακές υποδομές ,επαρκές ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, ελλείψεις σε φάρμακα με την κυβέρνηση να αναζητά βοήθεια από την Οργάνωση Υγείας της Κοινωνίας των Εθνών η οποία ανταποκρίθηκε με την αποστολή επιτρόπου της.

Οι πρόσφυγες παρουσίαζαν αυξημένη νοσηρότητα συγκριτικά με τόπους γηγενείς. Πολλοί από αυτούς πέθαιναν από ελονοσία, δυσεντερία και τύφο. Αυτή η εικόνα οδήγησε στην δημιουργία νοσοκομείων αποκλειστικά για τους πρόσφυγες με έλληνες και ξένους γιατρούς με τα πιο χαρακτηριστικά να είναι η Αστυκλινική Αθηνών, το κτίριο Βαρβάκειου Γυμνασίου στην οδό Αθηνάς, σκηνές πίσω από το νοσοκομείο Συγγρού, σκηνές στην περιοχή του Χατζηκυριάκειου στον Πειραιά, το Νοσοκομείο Προσφύγων Αθηνών σημερινό Ιπποκράτειο ,νοσοκομείο στην Ν.Ιωνία σημερινό Αγία Όλγα, στην Νέα Κοκκινιά ιδρύθηκε νοσοκομείο της οργάνωσης American Womens Hospitals το οποίο μετονομάστηκε σε Πρότυπον Νοσοκομείο Λαϊκόν το σημερινό Γενικό Κρατικό Νίκαιας και αντίστοιχα αρκετά νοσοκομεία σε περιοχές όπως Θεσσαλονίκη,

Κοζάνη,Γρεβενά,Έδεσσα,Βέροια,Γιαννιτσά,Σέρρες,Δράμα,Αλεξανδρούπολη,Χαλκίδα,Μυτιλή.Παράλληλα ιδρύθηκαν ασπιατρεία και λαϊκά ιατρεία για τους πρόσφυγες και τους άπορους γηγενείς. Είναι σημαντικό ότι μέχρι τον Απρίλιο του 1923 επιβλήθηκαν υποχρεωτικοί εμβολιασμοί στους πρόσφυγες. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 179-180)

Η επιδημία του δάγκειου πυρετού την χρονική περίοδο από το 1926 μέχρι το 1928 ανάγκασε τον Ελευθέριο Βενιζέλο να απευθυνθεί στην κοινωνία των Εθνών ώστε να συνδράμει στην δημιουργία ενός σχεδίου αναφορικά με την δημόσια υγιεινή. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα να αναπτυχθεί ένα σχέδιο το οποίο περιείχε κέντρα υγείας , νοσοκομεία και εκπαίδευση του πληθυσμού στην υγιεινή, ενώ το μοναδικό μέρος του σχεδίου που πραγματικά υλοποιήθηκε ήταν η ίδρυση της Εθνικής Σχολής Δημόσιας Υγείας και η δημιουργία ενός συστήματος κοινωνικών ασφαλίσεων το οποίο προκάλεσε έντονες αντιδράσεις στις επαγγελματικές ενώσεις. (Σαλβανου, 2018 σ. 60)

Πολλά ορφανοτροφεία ήταν μικτά και άλλα μόνο για αγόρια όπου μπορούσαν οι τρόφιμοι να εκπαιδευτούν σε τέχνες όπως η γεωργία, η κτηνοτροφία, η κηπουρική ενώ εκτός από την στέγαση και την σίτιση μπορούσαν να παρέχουν ιατρική περίθαλψη και εκπαίδευση γενική και επαγγελματική. Χορηγήθηκαν επίσης υποτροφίες σε όσα από τα ορφανά ολοκλήρωναν τη στοιχειώδη εκπαίδευσή τους προκειμένου να εισαχθούν σε ανώτερα και ανώτατα ακαδημαϊκά ιδρύματα όπως επίσης και σε Αμερικάνικα ιδρύματα όπως για παράδειγμα το κολλέγιο Αθηνών, <<Ανατολία>> κ.α. Από την Near East Relief έγιναν δράσεις προκειμένου να επανενωθούν οι οικογένειες προσφύγων και να υιοθετηθούν παιδιά σε Ελλάδα και Εξωτερικό, ιδρύοντας το Τμήμα Ανευρέσεως Συγγενών Προσφύγων και την Υπηρεσία Τοποθετήσεως Ορφανών.

Παράλληλα οργάνωσε συσσίτια παρείχε υλικές παροχές από ρούχα σε παιδιά και ενήλικες που είχαν ανάγκη στους συνοικισμούς. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι όλη αυτή δράση για

περίθαλψη προσφύγων το χρονικό διάστημα από τον Α΄παγκόσμιο πόλεμο έως τα τέλη της δεκαετίας του 1920 οδήγησε πολλούς υγειονομικούς στο θάνατο, ενώ το ελληνικό κράτος απέδωσε ευγνωμοσύνη για αυτήν τους ηρωική στάση επαγγελματικής ζωής. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 188-189)

X. ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΜΝΗΜΗ

Η συλλογική μνήμη παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο μια ομάδα ανθρώπων εκλαμβάνει το παρελθόν της, χωρίς να παγιώνεται αλλά πρόκειται για μια διαδικασία δυναμική που εξελίσσεται μέσα από συλλογικές πρακτικές. Στοχεύει ουσιαστικά στην ενίσχυση των δεσμών της ομάδας μέσα από μέσα από κοινωνικές τελετουργίες και όχι μέσα από την αναπαραγωγή του μνημονικού αφηγήματος. Εκφράζεται δημόσια και πραγματοποιεί συγκερασμό της ατομικής μνήμης των μελών της ομάδας.

Η συλλογική μνήμη όπως παρουσιάζεται στις περιοχές της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καθοριζόταν σε μεγάλο βαθμό από την θρησκεία και τα έθιμά της ,του πολιτικούς και κοινωνικούς ανταγωνισμούς ενώ μετά την μικρασιατική καταστροφή η συλλογική μνήμη που διαμορφώνεται αφορά την νοσταλγία για τις χαμένες πατρίδες. (Σαλβανου, 2018 σσ. 92-93)Η συλλογική μνήμη δεν επιβάλλεται από τα υποκείμενα της κοινότητας αλλά αποτελεί μια διαδικασία στην οποία τα ενεργά μέλη της κοινότητας φωτίζουν τα υπόλοιπα δημιουργώντας πολλές φορές ακόμα και αντιθέσεις ρυθμίζοντας ακόμα και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της. Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή η συλλογική μνήμη στηρίχθηκε σε βιωματικές εμπειρίες αναφορικά με την θρησκεία την τοπικότητα και την κοινωνική θέση. (Σαλβανου, 2018 σ. 94)

Σύμφωνα με τον Αλμπακς οι κοινότητες μνήμης αποτελούσαν ομάδες οι οποίες <<μοιράζονταν παρόμοιες εμπειρίες και διαμορφώνουν την μνήμη τους μέσα από την τακτική διαπροσωπική επαφή και συμμετοχή σε αναμνησιακές τελετές>> .Συνεπώς μια κοινότητα μνήμης θα πρέπει να αποτελείται από μέλη τα οποία να έχουν κοινή εμπειρία, η οποία όσο πιο δραματική είναι τόσο πιο ενοποιητική μπορεί να είναι. Η κοινότητα μνήμης αποτελεί έναν τρόπο να διαμορφωθεί μια κοινή ταυτότητα η οποία ενοποιεί αυτούς που κατέχουν τα χαρακτηριστικά της και περιθωριοποιεί όποιον δεν τα κατέχει και δεν μπορούν να αντιληφθούν το μέγεθος του βιώματος. Το ενοποιητικό στοιχείο των μελών της κοινότητας το οποίο είναι το κοινό βίωμα δεν σημαίνει ότι δεν διαφοροποιείται ως προς την περιγραφή του από τα μέλη της κοινότητας. (Σαλβανου, 2018 σ. 139)

1. ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

Στην Ελλάδα μετά τον Α΄παγκόσμιο πόλεμο οι άνθρωποι προσπάθησαν μέσα από την λογοτεχνία και τις τέχνες να επικοινωνήσουν τα βιώματα και τις εμπειρίες τους. Μέσα στην προσπάθεια για την αποκατάσταση τους οι πρόσφυγες δεν μπορούσαν να αποκρύψουν το τραύμα του πολέμου, καταβάλλοντας ουσιαστική προσπάθεια για να νοσηματοδοτήσουν τις εμπειρίες τους ανέπτυξαν το κίνημα του μοντερνισμού. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι οι πρόσφυγες στην λογοτεχνία τους περιγράφουν όλα εκείνα τα συναισθήματα που κουβαλούν στην ψυχή

τους , την απώλεια, την αποξένωση την νοσταλγία για τις χαμένες πατρίδες. Οι περιγραφές αυτές καταγράφονταν είτε σε λογοτεχνικά βιβλία είτε σε αυτοβιογραφικά κείμενα.

Το 1920 υπάρχουν αυτοβιογραφικές περιγραφές στρατιωτών σε εφημερίδες οι οποίοι επιστρέφουν από τον πόλεμο, ενώ μετά την Μικρασιατική καταστροφή παγιώνεται το αφήγημα της προσφυγιάς, τις δυσκολίες της εγκατάστασης στην Ελλάδα, τις συγκρούσεις με τους ντόπιους. Υπάρχουν λογοτέχνες οι οποίοι ασχολούνται με το κοινωνικό κομμάτι της παρουσίας των προσφύγων με χαρακτηριστικά έργα όπως <<Η δασκάλα με τα χρυσά μάτια >> , <<Οι πρώτες ρίζες>> ενώ άλλοι καταγράφουν πως αντιλήφθηκαν βιωματικά οι ίδιοι τον πόλεμο και τις συνέπειές του με έργα όπως <<Νιόβη>>, <<Σμυρναϊκό και αισθηματικό μυθιστόρημα>>, <<Η ιστορία ενός αιχμαλώτου>> <<Το νούμερο 31328>> ,<<Η λεηλασία μιας ζωής>> κα Την δεκαετία του 1940 η Μικρασιατική Καταστροφή αποτελούσε τραύμα πλέον για ολόκληρο το έθνος και όχι αποκλειστικά για τους μικρασιάτες πρόσφυγες (Σαλβανου, 2018 σσ. 107-108)

Στην μεταπολεμική περίοδο και ιδιαίτερα στα 40 έτη από την μικρασιατική καταστροφή τα μυθιστορήματα δεν αρκούνται στον αυτοβιογραφικό τους χαρακτήρα αλλά έχουν ταυτόχρονα και πολιτικό και νοσταλγικό χαρακτήρα εφόσον πλέον οι πρόσφυγες έχουν αποδεχτεί ότι δεν θα επιστρέψουν ποτέ ξανά πίσω. Τα έργα τους πλέον ξεπερνούν τα όρια της κοινότητας με χαρακτηριστικά έργα εκείνη την εποχή <<τα Ματωμένα Χώματα>> ,<<Η Λωξάντρα>> <<Οι νεκροί περιμένουν>>. Σταδιακά η ταυτότητα των προσφύγων μετατρέπεται σε ταυτότητα της εθνικής μνήμης. (Σαλβανου, 2018 σ. 109)

Από την μεταπολεμική περίοδο όμως όπως θα δούμε μετά δεν θα μπορούσε να απουσιάζει και ο κινηματογράφος. Το χρονικό διάστημα από το 1964 μέχρι το 1969 οι ταινίες που δημιουργήθηκαν αναφέρονται στο προσωπικό βίωμα του τραύματος ,της απώλειας και της καταστροφής με χαρακτηριστικά παραδείγματα ταινίες όπως <<ο διωγμός>>, <<η ξεριζωμένη γενιά>> <<η οδύσσεια ενός ξεριζωμένου>>. Το 1970 οι ταινίες πραγματεύονται την βιαιότητα που είχαν υποστεί οι Έλληνες στην Μικρά Ασία τις τελευταίες μέρες της παραμονής τους εκεί με χαρακτηριστική ταινία το <<1922>> ,το <<31328>> (Σαλβανου, 2018 σ. 109)

Τόσο στην λογοτεχνία όσο και στον κινηματογράφο βλέπουμε ότι να υποκείμενα αναζητούν την σχέση τους με τον χώρο και τον χρόνο. Το παρελθόν και το παρόν των προσφύγων δεν συνδέονταν με μια αιτιακή σχέση και δεν μπορούσε να νοηματοδοτηθεί το μέλλον των προσφύγων. Το κατά πόσο είναι αντικειμενική η εμπειρία του κάθε υποκειμένου είναι σχετικό και εξαρτάται από πολλούς παράγοντες. Οι πρόσφυγες ισορροπούν μεταξύ ιστορίας και μυθοπλασίας αναφορικά με τις χαμένες πατρίδες τα παιδικά βιώματα τον τρόπο της ζωής τους. Από την άλλη πλευρά ο χώρος είναι πραγματικός αφορά την χαμένη πατρίδα τους και τον χώρο της εγκατάστασής τους. (Σαλβανου, 2018 σσ. 111-114)

2. ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ.

Ο Α παγκόσμιος πόλεμος τραυμάτισε τους ανθρώπους είτε εξαιτίας της ανθρώπινης απώλειας είτε εξαιτίας της ματαίωσης της πίστης τους, γεγονός που τους οδήγησε στην δημιουργία κοινοτήτων μέσα από τις οποίες οι πρόσφυγες συσπειρώθηκαν και αντλούσαν την ελπίδα της αποκατάστασης και της συντήρησης της συλλογικής μνήμης. Ο σύλλογος <<Ανατολή >> προσανατολίστηκε προς την αποκατάσταση των προσφύγων. Το 1924 το Πανεπιστήμιο Αθηνών και η Ακαδημία μελέτησαν την Μικρά Ασία ως προς την εκπαίδευση, λαογραφικά και γλωσσικά ενώ δημιουργήθηκε το Μικρασιατικό Μουσείο το οποίο συνέλεξε όσο το δυνατόν περισσότερα μικρασιατικά κειμήλια. Συστάθηκε η Εταιρία προς μελέτη της γλώσσας και λαογραφίας του Μικρασιατικού Ελληνισμού. Το 1931 η Ανατολή αποφάσισε την ίδρυση της Μικρασιατικής στέγης όπου θα συστεγάζονταν μέσα ένα μουσείο βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο όμως σαν εγχείρημα δεν ολοκληρώθηκε στο τέλος.

Ο Α.Λιάκος γράφει πως << για να μετατραπεί κάτι σε αντικείμενο της ιστορίας θα πρέπει να υπάρχει η αίσθηση, πραγματική ή απειλητική της απώλειάς του>>. Η προσπάθεια για αφομοίωση των προσφύγων απείλησε με την σειρά της την αγωνία να διασωθεί ο πολιτισμός. Η προφορική παράδοση των μικρασιατών σε συνδυασμό κομμάτια της καθημερινής ζωής τα οποία είχαν φέρει από τις χαμένες πατρίδες τους αποτελούσαν ένα μέρος του παρελθόντος που θα χανόταν σταδιακά αν δεν γινόταν κάποια καταγραφή αλλά αποτέλεσαν τελικά τα πρώτα συστατικά για την καταγραφή της ιστορίας των προσφύγων. Ιδρύθηκε ο Σύλλογος Δημοτικών Τραγουδιών στον οποίο συμμετείχαν γνωστές προσωπικότητες της εποχής. Το 1930 ιδρύθηκε το Μουσικό Λαογραφικό μουσείο προκειμένου να συλλεχθούν δημοτικά τραγούδια και γενικά μουσική η οποία δεν ήταν αποκλειστικά προσφυγική.

Όλες αυτές οι προσπάθειες έδειξαν ότι το εσωτερικό της μικράς Ασίας ήταν ανεξερεύνητο και ότι αν δεν γινόταν άμεσα μια προσπάθεια συγκρότησης του υλικού αυτά θα χανόντουσαν για πάντα. Το 1934 το Αρχείο Μικρασιατικής Λαογραφίας έγινε τμήμα του Μουσικού Λαογραφικού Αρχείου. Οι προσφυγικοί σύλλογοι προσπάθησαν να αντιμετωπίσουν την κινητική καθοδική κινητικότητα των προσφύγων σε ένα μέρος το οποίο δεν το εκλάμβαναν ως πατρίδα. Βοηθούσαν παράλληλα να αντιμετωπιστούν προβλήματα εγκατάστασης, να εξασφαλίσουν τα δικαιώματα των προσφύγων, να εντοπιστούν αγνοούμενοι, να εντοπιστούν προσφυγικά πιστοποιητικά κ.α. Χαρακτηριστικά παραδείγματα συλλόγων αποτέλεσαν οι <<Νέα Συνασός>>, <<Θρακικό Κέντρο>>, <<ο Άτταλος>>. Οι σύλλογοι δεν ήταν μόνο αρωγοί ήταν και διαμεσολαβητές ανάμεσα στο κράτος και τους πρόσφυγες στο πλήθος της γραφειοκρατίας. Οι κοινότητες πλέον είναι παρελθόν εφόσον οι σύλλογοι αναπτύχθηκαν σε θεσμούς. Για τους πρόσφυγες η μετάβαση από την κοινότητα στο κράτος επέφερε ριζικές αλλαγές στον αυτοπροσδιορισμό τους καθώς έπρεπε από μέλη μιας μικρής κοινότητας να μετατραπούν σε πολίτες ενός κράτους με τους συλλόγους πλέον να διαδραματίζουν αυτόν ακριβώς τον ρόλο.

Οι πρόσφυγες με αργά και σταθερά βήματα ευθυγραμμίζονταν στο ελληνικό αφήγημα και πλούτιζαν το περιεχόμενό της. Οι προσφυγικοί σύλλογοι εκδίδουν περιοδικά μέσα από τα οποία επιδιώκουν την διάδοση όλου του πνευματικού τους έργου. Χαρακτηριστικά περιοδικά της εποχής αποτελούν <<Τα Θρακικά>>, το <<Αρχείο του Πόντου>>, το <<Αρχείον του Θρακικού Λαογραφικού και Γλωσσικού Θησαυρού, τα <<Ποντιακά Φύλλα>>, τα <<Μικρασιατικά Χρονικά>> κ.α (Σαλβανου, 2018 σσ. 114-123) Τα περιοδικά ήταν πολύ σημαντικά στην δημιουργία και την γραφή της ιστορίας. Συγκεκριμένα ήταν απαραίτητο να συλλεχθεί υλικό, να γίνουν διαγωνισμοί, να βρεθούν πόροι, κύρος και τέλος η διανομή τους. (Σαλβανου, 2018 σ. 144)

Η Σύμβαση Ανταλλαγής της Λωζάννης στο άρθρο 7 προβλέπει την ελληνική ιθαγένεια των προσφύγων, οι οποίοι εγγράφηκαν στα δημοτολόγια και στα μητρώα αρρένων των δήμων και των κοινοτήτων όπου είχαν εγκατασταθεί και έπειτα σε εκλογικούς καταλόγους. Πολλά δεδομένα αποδεικνύουν την δυναμική της συλλογικής δράσης των προσφύγων όπως την δημιουργία επιτροπών, αντιπροσωπειών, σωματείων και μετέπειτα ομοσπονδιών. Αρκετές φορές διοργανώθηκαν παμπροσφυγικά συνέδρια και εκδώσαν περιοδικά και εφημερίδες προσφυγικές. Τον Οκτώβριο του 1917 δημιουργήθηκε η Κοινή των Αλύτρωτων Ελλήνων Επιτροπεία η οποία είχε για μέλη της ιεράρχες, εκπροσώπους των κοινοτήτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και αντιπροσώπους προσφυγικών σωματείων, διατηρούσε παραρτήματα και στην Νέα Υόρκη, το Λονδίνο και το Παρίσι. Είναι σημαντικό να αναφέρουμε ότι οργάνωνε συλλαλητήρια, συνέδρια και εκδηλώσεις με τόση ισχύ που έφθανε στο σημείο να προκρίνει πολιτευτές ή ακόμα και να επιβάλλει υπουργούς, χωρίς φυσικά να είναι απαλλαγμένη από την προώθηση πολιτικών συμφερόντων και παραγοντισμούς.

Οι σύλλογοι που ιδρύθηκαν αποτελούσαν μια μορφή αλληλοβοήθειας, όπως επίσης αποτελούσαν έναν βασικό παράγοντα στην διατήρηση της πολιτισμικής κληρονομιάς των χαμένων πατρίδων. Ενδεικτικά κάποιοι από τους επιστημονικούς φορείς που δημιουργήθηκαν ήταν η Επιτροπή Ποντιακών Μελετών (1927), το Θρακικό Κέντρο (1927), η Λέσχη της Νέας Σμύρνης, η Ένωση Σμυρναίων (1936) και το Αρχείο Μικρασιατικής Λαογραφίας (1933). (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 152-154) Οι σύλλογοι υιοθετούσαν πρακτικές οι οποίες καλλιεργούσαν το αίσθημα των προσφύγων ότι ζουν σε μία κοινότητα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η συμμετοχή των προσφυγικών συλλόγων σε ονοματοδοσίες των νέων οικισμών, των δρόμων, στην ανέγερση εκκλησιών, στις επετείους μνήμης. Παράλληλα οι προσφυγικοί σύλλογοι τελούσαν μνημόσυνα από τα θύματα της εξόδου από την μικρά Ασία. (Σαλβανου, 2018 σ. 127)

Η ηθική θωράκιση των νέων από τον κίνδυνο της απομάκρυνσης από τις παραδοσιακές αξίες παρουσιάζεται και στην πρακτική των προικοδοτήσεων. Η φτώχεια μετατρέπει τους νέους επιρρεπείς στην ηθική κατάπτωση και αυτός ο κίνδυνος αποτελούσε το κυρίαρχο αίτιο της φιλανθρωπίας. Για την προικοδότηση των φτωχών κοριτσιών απαραίτητη προϋπόθεση ήταν να το αιτηθεί η οικογένειά της, βεβαίωση από τον Ιερέα ή τον πρόεδρο της κοινότητας ότι η υποψήφια νύφη ήταν έντιμη με καλή φήμη και επιθυμεί να τελεστεί ο γάμος της ο οποίος

καθυστερούσε εξαιτίας της οικονομική της ανέχειας, ένα πιστοποιητικό του προέδρου της κοινότητας και του Κέντρου Κοινωνικής Πρόνοιας το οποίο να αποδεικνύει την οικονομική κατάσταση της κοπέλας, ένα πιστοποιητικό νομιμοφροσύνης από την Τοπική Αρχή και γενικά οποιοδήποτε στοιχείο έπρεπε να κατατεθεί το οποίο να νομιμοποιεί την επιτάχυνση του γάμου. Προκειμένου να δοθεί η ενίσχυση θα έπρεπε να κατατεθεί η ληξιαρχική πράξη γάμου. (Σαλβανου, 2018 σσ. 160-163) Συνεπώς βλέπουμε ότι ένα σύνολο προϋποθέσεων επηρεάζει την ένταξη ενός ατόμου στην κοινότητα μνήμης γεγονός που επηρεάζει για τα επόμενα χρόνια την πολιτισμική ταυτότητα των προσφύγων. (Σαλβανου, 2018 σ. 165)

XI. ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ.

Η άφιξη των προσφύγων δημιούργησε μια νέα πραγματικότητα στον ελληνικό χώρο. Για την ένταξη των προσφύγων στην ελληνική κοινωνία τέθηκαν στόχοι οι οποίοι εν μέρει υλοποιήθηκαν. Οι πρόσφυγες συνέβαλλαν στην μοντελοποίηση της Ελλάδας, εντάθηκε το φαινόμενο της αστικοποίησης, ενίσχυσε και ίδρυσε καινούριους θεσμούς, παγίωσε την ισχυρή παρεμβατικότητα του κράτους.

Οι πρόσφυγες λειτούργησαν ως καταλύτες στην οργάνωση της δημόσιας υγείας καθότι ιδρύθηκαν δημόσια νοσοκομεία, ιατρεία, εκπαιδεύτηκε το υγειονομικό προσωπικό, κατασκευάστηκαν ορφανοτροφεία και δομές για φτωχούς. Το ίδιο χρονικό διάστημα δημιουργήθηκε και παγιώθηκε η ανάγκη της φιλανθρωπίας. Οι μεταβολές δεν περιορίστηκαν εκεί εφόσον δημιουργήθηκαν δημόσια έργα σε όλη την επικράτεια (πόλεις-ύπαιθρο). Παράλληλα οι πρόσφυγες συνέβαλλαν στον πολιτισμό δημιουργώντας μια νέα Ελλάδα πολιτισμικά. Ο πληθυσμός της Ελλάδας αυξήθηκε κατά 22% ενώ το 1928 οι πρόσφυγες αποτελούσαν το 28% του πληθυσμού της Ελλάδας.

Με την άφιξη των προσφύγων η ελληνική οικονομία κλονίστηκε και απαιτήθηκε η στήριξη και συμβολή της Κοινωνίας των Εθνών όπως περιγράψαμε παραπάνω. Η αγροτική παραγωγή αυξήθηκε με την αγροτική αποκατάσταση με αποτέλεσμα να πραγματοποιηθεί και η εξασφάλιση της επάρκειας σε κάποια γεωργικά αγαθά ενώ η ενίσχυση με την αγροτική ζωή προσέφερε καλύτερη γεωργική ειδίκευση στους πρόσφυγες. Παρόμοια αποτελέσματα επέφερε η άφιξη των προσφύγων και στην βιομηχανία, η οποία αναπτύχθηκε πολύ γρήγορα χάρη στους πρόσφυγες οι οποίοι αποτέλεσαν φθηνά εργατικά χέρια.

Οι βιομηχανικές μονάδες διπλασιάστηκαν ειδικά όσες είχαν ως αντικείμενα την κατασκευή προϊόντων εσωτερικής αγοράς. Παράλληλα αναπτύχθηκαν μικρές βιοτεχνίες, με την συμβολή των γυναικών στην αγορά εργασίας να μην αποτελεί ένα συμπληρωματικό εισόδημα αλλά πολλές φορές να είναι κύριο εισόδημα και βασικός παράγοντας επιβίωσης της οικογένειας. Την ίδια στιγμή αναπτύχθηκε σε μεγάλο βαθμό η εμπορική δραστηριότητα των προσφύγων και η ίδρυση των πρώτων εμπορικών οίκων.

Οι πρόσφυγες ίδρυσαν συλλογικότητες, οι οποίες τους βοηθούσαν στην καθημερινή τους ζωή καθότι οι ανάγκες επιβίωσης ήταν πολύ μεγάλες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν τα αθλητικά σωματεία τα οποία ήρθαν από την Σμύρνη και συνέβαλλαν στην μαζική διάδοση του αθλητισμού.

Η πιο σημαντική συνεισφορά των προσφύγων όμως ήταν η προσφορά στο πλαίσιο της πνευματικής δημιουργίας. Η λογοτεχνία άνθισε και έδωσε έμπνευση σε σημαντικές προσωπικότητες της εποχής να ενεργοποιήσουν την πνευματική τους δημιουργία, γεγονός που είχε σαν συνέπεια τον εμπλουτισμό του ευρύτερου ελληνικού πολιτισμού. (Νίκος Ανδριώτης, 2020 σσ. 311-322)

XII. ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ-ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

1. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΕΣ ΣΤΗΝ ΘΗΒΑ.

Με την Μικρασιατική καταστροφή του 1922 και την άφιξη των πρώτων οικογενειών από τις κοντινές περιοχές της Σμύρνης, άρχισαν να εγκαθίσταται στην Θήβα το Πλατανάκι, στην Λιβαδειά και το Σαράντη σύμφωνα με προφορικές μαρτυρίες τις οποίες έχει καταγράψει το Κέντρο Μικρασιατικών Σπουδών. Αναφορικά με την πόλη της Θήβας αρχικά εγκαταστάθηκαν σε πρόχειρες παράγκες γύρω από την περιοχή του σιδηροδρομικού σταθμού της Θήβας. Το 1926 δημιουργείται ο προσφυγικός <<Αστικός συνοικισμός της Θήβας>> ο οποίος απαριθμούσε 300 σπίτια και φιλοξενούσε 700 οικογένειες ο οποίος σήμερα φιλοξενεί οικονομικούς μετανάστες από τρίτες χώρες οι οποίοι εργάζονται στον βιομηχανικό και αγροτικό χώρο της Θήβας.

Το 1935 δημιουργήθηκε <<ο Νέος Συνοικισμός της Θήβας >> ο οποίος επεκτάθηκε περίξ του σιδηροδρομικού σταθμού με 283 σπίτια τα οποία κατοικούνταν από 3 έως πέντα οικογένειες. Σύμφωνα με την απογραφή η οποία πραγματοποιήθηκε το 1923 υπήρχαν 1494 πρόσφυγες στην Θήβα γενικά με τους 776 να μένουν στην πόλη της Θήβας και τους υπόλοιπους να είναι διασκορπισμένοι σε χωριά όπως το Πυρί, οι Άγιοι Θεόδωροι και το Πλατανάκι, ενώ λίγα χρόνια μετά το 1928 ο αριθμός των καταγεγραμμένων προσφύγων ανέρχεται στους 3985 από τους οποίους οι 2444 είναι εγκαταστημένοι μόνιμα στην πόλη της Θήβας. Οι πρόσφυγες προέρχονταν από την ευρύτερη περιοχή της Σμύρνης, με κυριότερες πόλεις τις εξής Μαλκατζές, Ντεβελίκιοι, Σώκια, Κουσάντασι, Μουρσαλί. Ο πρώτος συνοικισμός προέκυψε από την δράση της αγροτικής αποκατάστασης των προσφύγων με τους ίδιους να ασχολούνται με την καλλιέργεια καπνού. Την ίδια στιγμή η αστική εγκατάσταση προσφύγων στην πόλη της Θήβας ενίσχυσε το εμπόριο και την βιοτεχνία. (βοε)

2. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ

Οι συνεντεύξεις οι οποίες πραγματοποιήθηκαν αποσκοπούσαν την ολοκλήρωση του προγράμματος των Μεταπτυχιακών σπουδών μου στο Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου μέσα από την περαίωση της μελέτης της συλλογικής μνήμης των προσφύγων στην περιοχή της Θήβας, και την καταγραφή αυτής. Για τον σκοπό αυτόν πραγματοποιήθηκαν συναντήσεις από τον Ιανουάριο του 2023 μέχρι τον Μάιο του 2023 με σύνολο τοπικών φορέων και προσφύγων οι οποίοι στην πλειοψηφία τους δεν διαμένουν πια στον συνοικισμό αλλά στην ευρύτερη περιοχή της Θήβας. Παράλληλα δήλωσα παρόν σε εκδηλώσεις όπως ήταν η κοπή της πίτας του συλλόγου Μικρασιατών Θήβας, στην οποία συμμετείχαν εκπρόσωποι από πολλούς συλλόγους της Ελλάδας όπως της Σύρου, από την Λιβαδειά και την

Αττική. Στο κάλεσμά μου για να συνδράμουν στην μελέτη μου ανταποκρίθηκαν 72 μικρασιάτες εκ των οποίων έγινε μια συλλογή από δεκαπέντε. Σε αυτά τα άτομα έγινε προσπάθεια να είναι μικρασιάτες - με τυχαία επιλογή ως προς την δράση τους στον σύλλογο αρκεί στην περίπτωση που ανήκουν στον σύλλογο να μην έχουν κάποια συγκεκριμένη ιδιότητα μέλους (πχ πρόεδρος κ.α.), να μην είναι συγγενείς πρώτου βαθμού μεταξύ του και να μην διαμένουν στο ίδιο σπίτι, να κατάγονται από δύο γονείς μικρασιάτες και η πρώτη μόνιμη εγκατάσταση της πατρικής οικογένειάς τους να είναι στην Θήβα ανεξάρτητα από τους προσωρινούς σταθμούς που τοποθετήθηκαν αρχικά.

Τα δεκαπέντε άτομα που επιλέχθηκαν χωρίστηκαν σε τρεις ηλικιακές ομάδες (20-35 ετών, 35-50ετών, 50-78 ετών), και πραγματοποιήθηκε συνέντευξη σε ομάδες σε τοπικό κατάστημα καφέ μέσα στον συνοικισμό με την μορφή προφορικών ερωτήσεων και δημιουργία συζήτησης σε ομαδικό επίπεδο. Οι συνεντευξιζόμενοι ήταν όλοι ενήλικοι και οι αναφορές σε ανηλίκους ήταν πάντα μονόπλευρες από τους γονείς στα παιδιά με σεβασμό στα προσωπικά τους δεδομένα, και τυχαίου φύλου. Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφέρω ότι μεγαλύτερη ανταπόκριση στο κάλεσμά μου βρήκα από την πρώτη ηλικιακή ομάδα η οποία είχε τις περισσότερες δυσκολίες επιλογής καθότι ήταν βασική προϋπόθεση να κατάγονται και οι δύο γονείς (στην συγκεκριμένη περίπτωση παππούδες πλέον χρονικά) από Μικρά Ασία και να κατέφθασαν ως πρόσφυγες. Παράλληλα στις μεγαλύτερες ηλικίες ήταν πιο δύσκολη η ανεύρεση πρόθυμων γυναικών να συμμετέχουν οι οποίες αποτελούν κινητήρια δύναμη διάδοσης της παράδοσης όπως θα δούμε παρακάτω. Κατέστη αδύνατο να βρεθεί στην ζωή πρόσφυγας ο οποίος να είχε έρθει από την Μικρά Ασία παρά μόνο απογόνους αυτών. Η μεγαλύτερη γενιά προσφύγων δυσκόλεψε το έργο της συνέντευξης καθότι αναμειγνύει ιστορικά γεγονότα με συναισθηματική φόρτιση κουβαλώντας ταυτόχρονα την εξιδανίκευση του παρελθόντος όπως τους την μετέδωσαν οι γονείς τους.

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία καλούμαστε να απαντήσουμε μέσα από την ομαδική συζήτηση είναι τα εξής:

- Υπάρχουν ενεργή σύλλογοι αναφορικά με τους Μικρασιάτες στην Θήβα? Αν ναι αυτοί πραγματοποιούν συλλογικές δράσεις διάδοσης της μνήμης?
- Διαδίδεται ακόμα η πολιτιστική και πολιτισμική παράδοση των Μικρασιατών ως προς την γλώσσα, την μουσική, τα φαγητά, τα έθιμα τις παραδόσεις, τις αφηγήσεις κ.α Σε θετική περίπτωση αυτό πόσο έχει διατηρηθεί στον χρόνο με τις διαφορές ανάμεσα στις γενεές
- Στις μέρες μας υπάρχουν ακόμα έλληνες στην Μικρά Ασία με τους οποίους οι πρόσφυγες να διατηρούν επαφές και να έχουν αλληλεπίδραση?
- Ποιο είναι το ποσοστό των προσφύγων οι οποίοι διαμένουν πλέον στον συνοικισμό και ηλικιακά ποιες ομάδες αντιπροσωπεύουν? Παράλληλα οι νέοι οι οποίοι φεύγουν από την Θήβα και τον συνοικισμό επιστρέφουν στην Θήβα ή στον συνοικισμό?

- Υπάρχει κρατική ενίσχυση στην σύγχρονη εποχή μέσα από χρηματοδοτήσεις ή δάνεια ή ακόμη και κοινωνική στήριξη ώστε να μείνουν οι νέες οικογένειες στον συνοικισμό να τον αναπαλαιώσουν και να μην περάσει στην ιστορία? Αναδείχθηκαν πολιτικά πρόσωπα από τον συνοικισμό ώστε να προστατεύσουν τα συμφέροντα του?
- Οι μεταγενέστερες γενεές βιώνουν ακόμα το στίγμα του πρόσφυγα ή έχουν απελευθερωθεί από αυτό?
- Ου «σύγχρονοι» πρόσφυγες συνεχίζουν τα επαγγέλματα των προγόνων τους και ποιοι οι συσχετισμοί τους με τους μετανάστες σήμερα ως προς την επαγγελματική απασχόληση?

Η παρούσα μελέτη πραγματοποιήθηκε μέσα από έρευνα αξιοποιώντας την ποιοτική μεθοδολογία καθότι δεν επιθυμούμε να προβούμε σε γενικεύσεις οι οποίες θα ήταν επικίνδυνες και καταχρηστικές για τους πρόσφυγες οι οποίοι διαμένουν στην Θήβα, αλλά στόχος μας είναι η μελέτη σε βάθος με βάση την ηλικιακή διανομή ,της μνήμης όπως την αντιλαμβάνονται οι γενιές των προσφύγων οι οποίες είναι εν ζωή και διαμένουν στον συγκεκριμένο χώρο. Για τον λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε ποιοτική συνέντευξη με την μορφή ερωτοαπαντήσεων ως μέσο της ποιοτικής μας έρευνας και με σκοπό να εξάγουμε χρήσιμα συμπεράσματα σχετικά με τα ερευνητικά μας ερωτήματα. Η συνέντευξη επιτεύχθηκε μέσα από ανοιχτές ερωτήσεις οι οποίες παρέπεμπαν σε συζήτηση συλλέγοντας με αυτόν τον τρόπο έμμεσα πληροφορίες χωρίς να τις αντιλαμβάνονται οι συμμετέχοντες , με αποτέλεσμα σαν ερευνητές να καταφέρνουμε να οδηγούμε την συζήτηση αναλόγως τις πληροφορίες τις οποίες αναζητούσαμε.

Για την επίτευξη της έρευνάς μας ,χρησιμοποιήθηκε ο τρόπος της ημιδομημένης συνέντευξης τηρώντας ηθικά τον κώδικα δεοντολογίας της ερευνητικής διαδικασίας. Ως προς το δείγμα της έρευνας, για την διευκόλυνση της κατανόησης της συνέντευξης ορίστηκε ως Α ηλικιακή ομάδα οι ηλικίες 20-35 ετών (Τρίτη βιοματικά γενιά), Β ομάδα οι ηλικίες 35-50 ετών (δεύτερη βιοματικά γενιά) και Γ οι ηλικίες 50 έως 78 ετών (πρώτη βιοματικά γενιά) .Οι συνεντευξιαζόμενοι προσδιορίζονται με τα αρχικά τους γράμματα και μόνο με αυτά για λόγους προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

3. ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Αρχικά, αναφορικά με τις μνήμες εγκατάστασης, οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν από ποια μέρη της Μικράς Ασίας προέρχονται οι οικογένειες του συνοικισμού άπασης οι ομάδες μου απάντησαν ότι υπάρχει καταγραφή στο μνημείο του συνοικισμού το οποίο βρίσκεται στην εκκλησία του Αγίου Κωνσταντίνου και Ελένης το οποίο αναγράφει επακριβώς τις περιοχές .Με μία περαιτέρω αυτοψία στο μνημείο παρατηρήσαμε την αναγραφή των εξής περιοχών: Σμύρνη ,Αϊβαλή, Μαγνησία, Συβρισάρι, Μαλκάτζι ,Μέλι, ΓκιαουρΚιοτ, Περγαμος, Μαινεμένη, Σεβδικίοι, Καραγασλι, Εφεσος, Βούρλα, Αιδινιο, Κουσάντασι, Φωκαιά, Μούρσαλς, Κολντερέ, Τσεσμέ, Σώκια.Υπάρχει ομοφωνία ότι είναι δύσκολο να προσδιοριστεί ο ακριβής αριθμός όσων ήρθαν στην Θήβα καθότι μετά την πρώτη εγκατάσταση υπήρχε ένας αριθμός προσφύγων ο οποίος <<τραβούσε >> μέσω συγγενών και πληροφοριών που αντάλλασσαν, τους συγγενείς του στο συνοικισμό ενώ συγκριτικά με τον ντόπιο πληθυσμό ήταν διπλάσιοι. Ο Β.Ν (της τρίτης ομάδας) όπως μας αναφέρει χαρακτηριστικά η εγκατάσταση ολοκληρώθηκε το 1935 κάνοντας μας έναν χωροταξικό προσδιορισμό της πρώτης περιοχής του συνοικισμού προσδιορίζοντάς την ανάμεσα στις σημερινές οδούς Χρυσοστόμου Σμύρνης, Αγίας Ελένης, Αγίου Κωνσταντίνου και Αχιλλέως Λάμπρου με τα πρώτα σπίτια να είναι το πολύ 22 τετραγωνικά και να κατοικούν σε αυτά τουλάχιστον πέντε άτομα μέλη της ίδιας οικογένειας ή και όχι της ίδιας.

Η Σ.Σ (της ίδιας ομάδας) συμπληρώνει ότι είχαν επιταχθεί κτίρια όπως αποθήκες οι οποίες άνηκαν στον σιδηροδρομικό σταθμό ,εκκλησίες, το δεύτερο γυμνάσιο Θήβας προκειμένου να φιλοξενηθούν πρόσφυγες αλλά οι συνθήκες ήταν αποκαρδιωτικές στο σύνολό τους. Ο Β.Ν συμπληρώνει ότι υπάρχει το « Πρόχειρον πληροφοριακόν βιβλίον δια προσφυγικής οικογένειας »στο οποίο αναγράφεται αριθμητικά τα επώνυμα από 1369 οικογένειες στην πρώτη καταγραφή οι οποίοι ανταποκρίθηκαν πιο γρήγορα στις προσπάθειες αποκατάστασής τους καθότι ήταν οι πρώτοι οι οποίοι εγκαταστάθηκαν σε σπίτια, με πολλούς από αυτούς να πεθαίνουν από ασθένειες και αιτία .

Σήμερα η κατάσταση στον συνοικισμό είναι εντελώς διαφορετική. Όπως αναφέρουν τα μέλη της πρώτης ομάδας δεν ήρθαν ποτέ σε επαφή με αντιξοότητες ως προς τις κατοικίες των παππούδων τους. Η δεύτερη ομάδα βίωσε αρκετές μεταβολές χωρίς όμως να αναφέρεται σε ακρότητες ως προς τις ελλείψεις. Η Τρίτη ομάδα παρουσιάζει κάποιες διαφοροποιήσεις με τον Β.Ν ,τον Κ.Ε και τον Α.Γ να ισχυρίζονται ότι ο συνοικισμός αντιμετώπιζε στο παρελθόν σοβαρές ελλείψεις και η φτώχεια ήταν διαδεδομένη. Εντάσσουν μάλιστα τους εαυτούς τους στην γενιά η οποία βελτίωσε τις εγκαταστάσεις αλλά δεν κατάφερε να κρατήσει τις επόμενες γενιές στον συνοικισμό. Συγκεκριμένα οι άλλες δύο ομάδες πλέον δεν διαμένουν στο συνοικισμό κατά πλειοψηφία, ενώ αρκετοί από όσους σπούδασαν εκτός Θήβας είτε δεν ξαναγύρισαν είτε όταν επέστρεψαν δεν ξαναέμειναν στον συνοικισμό .

Όπως χαρακτηριστικά περιγράφει η Δ.Μ της πρώτης ομάδας η οποία μένει σε επαρχία λίγο έξω από την Θήβα πλέον δεν υπάρχουν σχεδόν καθόλου έλληνες πρόσφυγες στον συνοικισμό, τα σπίτια είναι παλιά και ελάχιστα αναπαλαιώθηκαν την δεκαετία του 90'.Πλέον διαμένουν Πομάκοι ,οικονομικοί

μετανάστες και εργάτες γης του κάμπου της Θήβας. Υπάρχει εδραιωμένη εικόνα εγκατάλειψης και ειδικά για τους ηλικιωμένους είναι δύσκολη η διαμονή πλέον εκεί. Το κράτος δεν δίνει κίνητρα και οικονομική ενίσχυση προκειμένου να επιστρέψουν οι κάτοικοι στα σπίτια τους και η πόλη δεν μπορεί να προσφέρει πολλά στους κατοίκους της όσες δράσεις και να πραγματοποιούνται. Τα περισσότερα σπίτια ρημάζουν στην εγκατάλειψη και άλλα νοικιάζονται με πολύ φθινό αντίτιμο με την προϋπόθεση της ευθύνης επισκευής βλαβών από τον ενοικιαστή. Δυστυχώς τα φώτα δεν πέφτουν πάνω στον συνοικισμό αν και πολλοί προσπάθησαν να τον εκπροσωπήσουν πολιτικά αντιμετώπισαν πολλές δυσκολίες γεγονός που οδήγησε στην παρακμή του.

Οι συνεντευξιαζόμενοι ρωτήθηκαν για τις μνήμες από την Μικρά Ασία, την έξοδο, αναφορικά με τις περιγραφές των γονιών-προγόνων τους. Σχετικά με την ζωή που αφήσανε πίσω και γενικά την ζωή στην Μικρά Ασία η Τρίτη ομάδα δείχνει να έχει μεγαλώσει με την προσδοκία της επιστροφής κάποια στιγμή στο μέλλον. Ο Β Ν επισημαίνει ότι οι γονείς του έκαναν διαρκώς αναφορές και συγκρίσεις του παρελθόντος με το παρόν που βίωναν χαρακτηρίζοντας το παρελθόν με μία ονειρική κατάσταση. Όπως μας αναφέρει υπήρχε μια στάση αναμονής η οποία τους καθιστούσε πολλές φορές αδρανείς στο να κάνουν σχέδια για το μέλλον τους στην Ελλάδα με μεγαλύτερο όλων την επιθυμία του πατέρα του να ανοίξει μια επιχείρηση με σιδηρικά ενώ ήταν υπάλληλος τόσα χρόνια , ο οποίος δεν το πραγματοποίησε καθώς πίστευε στην επιστροφή τούτο Θ.Ν από την δεύτερη ομάδα δίνει μια διαφορετική εκδοχή παρουσιάζοντας το ενδεχόμενο επιστροφής ανυπόστατο. Οι γονείς του ήταν βέβαιοι ότι δεν θα επέστρεφαν υπήρχαν συνεχείς αναφορές για τις χαμένες περιουσίες στην πατρίδα σε όλα τα οικογενειακά τραπέζια όμως δεν υπήρχε καθόλου το ενδεχόμενο της επιστροφής. Κάθε γεγονός είχε μια εκδοχή για το πώς θα γινόταν εάν δεν είχαν φύγει ποτέ, αλλά ποτέ δεν υπήρξε ελπίδα της επιστροφής.

Η πρώτη ομάδα παρουσιάζεται να έρχεται σε επαφή με αναφορές οι οποίες όμως είναι πλέον αραιές και στόχο έχουν να ενθουσιάσουν για την καταγωγή τους και να γεμίσουν περηφάνια για το μικρασιατικό φρόνημα, λειτουργώντας ενοποιητικά κυρίως ως προ της κοινότητα. Μάλιστα ,σχεδόν όλοι από την νεότερη γενιά έχουν αναφορές για πλούτο οικογενειακό στις χαμένες πατρίδες γεγονός που πιο πολύ το προσεγγίζουν περιπαιχτικά ως προς την τωρινή τους κατάσταση.

Η πολιτισμική ταυτότητα των απόγονων των προσφύγων απεικονίζεται στο θρησκευτικό κομμάτι και το γλωσσικό. Ως προς τον χριστιανισμό οι πρόσφυγες συγκλίνουν στα περισσότερα μέλη των ομάδων. Συγκεκριμένα έγιναν αναφορές για το πόσο θρησκευόμενοι ήταν σε όλες τις γενιές , η εκκλησία των προσφύγων ολοκληρώθηκε με προσωπικά τους έξοδα και το πιο αξιόλογο το οποίο αναφέρθηκε ήταν ότι πολλοί πρόσφυγες με την φυγή τους μερίμνησαν να πάρουν μαζί τους εικόνες από το εικονοστάσι τους σπιτιού τους. Ορισμένοι μάλιστα έγραψαν τα ονόματα της οικογένειας με ημερομηνίες γέννησης, με εικόνες που φυλάσσονται μέχρι σήμερα στα σπίτια των μικρασιατών. Η Δ.Μ παρόλο που ανήκει στην νεότερη γενιά αναφέρει ότι η εκκλησία στον συνοικισμό διαδραματίζει όχι μόνο πνευματικό ρόλο αλλά ουσιαστικό και οργανωτικό. Τα μέλη της αναζητούν βοήθεια και λαμβάνουν ακόμα και με αθόρυβες δωρεές ενώ στο παρελθόν βοηθούσε στον προίκισμα ανήμπορων κοριτσιών.

Αναφορικά με την διάδοση της παράδοσης και όλων των πολιτισμικών στοιχείων ο τρόπος αντίληψης κάθε ηλικιακής ομάδας διαφέρει. Συγκεκριμένα παρατηρούμε τα άτομα τα οποία ανήκουν στην μεγαλύτερη ηλικιακή ομάδα να ενσωματώνουν βιωματικά όσα έμαθαν από τους γονείς τους με τις νεότερες γενιές της πρώτης ομάδας να διαφοροποιούνται και κάποιες φορές να διακωμωδούν όσα έμαθαν. Αρχικά όλες οι ομάδες ρωτήθηκαν για την γλώσσα και αν υπάρχουν λέξεις τις οποίες θεωρούν οι ίδιοι ότι είναι φερτές από την χαμένη πατρίδα τους. Στην Τρίτη ομάδα καταγράφονται λέξεις όπως « ράστι = σύμπτωση, ζεβζέκης = ανόητος, σερσέμης = μπουμπούνας, νταβάς = μήνυση, γινάτι = πείσμα, ραστίκι = καλλυντικό, ραχατλίκι = άνεση, καζάντια = πλούτος, μουστέρης = πελάτης, σισελές = καταγωγή, σουρμελής = μαυρομάτης, βροχάρης = βροχερός καιρός, λόπια = φασόλια, γκερεμές = ίδιος, γιουρούκια = κλέφτες » οι οποίες χρησιμοποιούνται μέχρι σήμερα. Στις μεγαλύτερες ηλικιακές ομάδες καταγράφεται να μην ξέρουν τούρκικα καθόλου παρά μόνο λίγα Γερμανικά εξαιτίας της Γερμανικής κατοχής. Σύμφωνα με τον Α.Γ οι γονείς και οι παππούδες μιλούσαν μόνο ελληνικά με κάποιες λέξεις φερμένες από την Μικρά Ασία τούρκικης προέλευσης οι οποίες ήταν δυσνόητες από τους ντόπιους Έλληνες.

Από την άλλη πλευρά, η δεύτερη ομάδα δείχνει να ακούει να κατανοεί πλήρως το λεξιλόγιο των μεγαλύτερων αλλά να μην τα αναπαράγει στις επόμενες γενιές ή να μην τα χρησιμοποιεί στην καθημερινότητά του. Η πρώτη ομάδα δίνει μια άλλη οπτική στην εξέλιξη της γλώσσας. Αντιλαμβάνονται εξ' ολοκλήρου τα λεγόμενα των προηγούμενων ηλικιακά γενεών αλλά χρησιμοποιούν τις λέξεις για να χαρακτηρίσουν ή να κοροϊδέψουν κάποιον. Συγκεκριμένα η Ε.Μ μας αναφέρει ένα σύνολο λέξεων τις οποίες χρησιμοποιούν σήμερα κυρίως κοροϊδευτικά όπως « κολλυβοδιακίτσα = θρησκευόμενη, μερχαμετετλούδης = αυτός που δίνει χρήματα, ζουριάρης = αυτός που αρρωσταίνει εύκολα, μπογλού ή αρδαχτοπόδαρη = αυτή που είναι ψηλή, λαμπούρδα = η κοντόχοντρη, περδικομάτα = αυτή που έχει ωραία μαύρα μάτια, μερακλής = ο διακσεδαστικός, μπεσαλής = ο έμπιστος, αλεπουδιάρης = ο πονηρός ». Σε κάθε περίπτωση δεν υπάρχει στην Θήβα συντονισμένη προσπάθεια καταγραφής των λέξεων, πέρασαν στο γλωσσικό γονιδίωμα των προσφύγων με την άφιξή τους στην Ελλάδα και οι παλαιότερες γενιές χρησιμοποιούν λέξεις στην καθημερινότητά τους τις οποίες δεν αντιλαμβάνονται καν την προέλευσή τους.

Οι πολιτισμικές πρακτικές δεν φαίνονται ανεπηρέαστες ακόμη και σήμερα. Ως προς την διατροφή ερωτήθηκαν αν υπάρχουν συνταγές οι οποίες είναι άγνωστες στον ευρύ ελληνισμό και έχουν διαδοθεί από στόμα σε στόμα φερμένες από την Μικρά Ασία και πόσο αυτές σήμερα χρησιμοποιούνται από τις σύγχρονες νοικοκυρές. Στο σημείο αυτό φαίνεται να διατηρείται σε μεγάλο ηλικιακό φάσμα η διάδοση και διατήρηση της μικρασιατικής κουζίνας με την Α.Α να μας αναφέρει χαρακτηριστικές συνταγές όπως οι Φλογέρες, οι Σμυρναίικες, Μπεκρή Μεζές, Σουτζούκια Σμυρναίικα, Ατζέμ Κοτόπουλο, Χαλβάς Σιμιγδάλι, Δίπλες, Ρεβυθοκεφτέδες, Ντολμαδάκια Γιαλαντζί, Ρεβανί τις οποίες χρησιμοποιούν ακόμα και για τουριστική προσέλευση. Η πρώτη ομάδα δείχνει να γνωρίζει τις συνταγές από την πατρική οικογένεια αλλά να τις χρησιμοποιεί πλέον σε ειδικές περιστάσεις λόγω έλλειψης χρόνου. Η Τρίτη ομάδα σταθερά τις χρησιμοποιεί ακόμα και σε καθημερινή βάση, αναφέροντάς μας κατά πλειοψηφία ότι κύριο συστατικό στα κοκκινιστά είναι η κανέλα.

Παράλληλα, η μουσική των προσφύγων δεν θα μπορούσε να είναι φτωχή. Κύριο χαρακτηριστικό τους ήταν από παλιά τα μεγάλα φαγοπότια, ο χορός και τα γλέντια. Η Μ.Κ ως μέρος της χορωδίας του

συνοικισμού αναφέρει ότι ο καρσιλαμάς, ο μπάλος, το συρτό και το ζειμπέκικο έχουν μικρασιατική προέλευση. Στην μικρασιατική μουσική ενώνονται μουσικές από διάφορα μέρη του κόσμου εξαιτίας της εμπορικής δραστηριότητας των μικρασιατών. Ο Κ.Ε μας αναφέρει ότι την μικρασιατική μουσική συνθέτουν η λύρα, το κονάκι, το βιολί, ο ταμπουράς, το ούτι, η γκάιντα, το σαντούρι, το ταψί, το νταούλι. Στο σύνολό τους και οι τρεις ομάδες παραδέχονται ότι πλέον δεν ακούγεται σε καθημερινή βάση η μικρασιατική μουσική αλλά σε εκδηλώσεις που διοργανώνει ο σύλλογος των μικρασιατών του συνοικισμού όπως είναι «Ρεμπέτικο: ρίζες, τόποι, όργανα/ Ιωνικές Μέρες/ Πινδάρεια κα». Την ίδια στιγμή, ο σύλλογος διοργανώνει σεμινάρια ρεμπέτικου τραγουδιού. Η Σ.Σ από την Τρίτη ομάδα ισχυρίζεται ότι μπορεί να μην ακούγονται καρσιλαμάδες παραμόνο ευκαιριακά, στα σπίτια όμως ακούγονται πρόσφυγες τραγουδιστές με θέρμη όπως είναι η Αλεξίου, ο Καζατζίδης, Μπέλλου κ.α

Αναφορικά με τα έθιμα των μικρασιατών στην Θήβα το πιο διαδεδομένο είναι τα Βάρβαρα. Τα Βάρβαρα πηγάζουν από την Ιωνία και αφορούν την κατασκευή φαγητού με συστατικά τα κόλλυβα, τα ρεβίθια, βρασμένα φασόλια, σταφίδες, αμύγδαλα, καρύδια και σουσάμι με αλεύρι και νερό τα οποία στο τέλος πασπαλίζονται με κανέλλα. Οι μικρασιάτες θεωρούσαν την Αγία Βαρβάρα προστάτιδά τους από ασθένειες και τα βάρβαρα γιορτάζονταν ανήμερα της αγίας Βαρβάρας ενώ πλέον γιορτάζονται παραμονή. Η Δ.Σ μας αναφέρει ότι αναφορικά με το γάμο υπάρχουν κάποια έθιμα τα οποία ακόμα διατηρούνται όπως το ότι η νύφη πατάει μετά τον γάμο ένα σίδερο στο σπίτι του γαμπρού ενώ πριν μπει στο σπίτι βουτάει το δάκτυλό της σε ένα φλιτζανάκι το οποίο περιέχει γλυκό ή κάνει τρεις σταυρούς πριν μπει στο καινούριο της σπίτι. Η Σ.Σ θυμάται αναφορές της γιαγιά της ότι οι γυναίκες έπρεπε να κλαίνε στις ετοιμασίες του γάμου και το αντίθετο ήταν προσβολή για την οικογένεια ενώ ο πεθερός την οδηγούσε στην εκκλησία και για την παραδώσει ο πατέρας της έπρεπε να πληρώσει-ασημώσει ο πεθερός.

Σε κάθε περίπτωση δεν εκλείπει η δημόσια κοινωνικότητα όπως περιγράφεται από τους ίδιους. Σχετικά με τους συλλόγους και την δράση τους οι συνεντευξιαζόμενοι έδειξαν θαυμασμό για το έργο και την δράση του συλλόγου. Άπαντες αναφέρθηκαν στην ύπαρξη του συλλόγου των μικρασιατών του συνοικισμού. Ως σύλλογος πραγματοποιεί ένα πλήθος δράσεων προσπαθώντας να αναβιώνονται τα πολιτισμικά στοιχεία τα οποία κινδυνεύουν στο χρόνο να εξαφανιστούν. Σύμφωνα με τον Α.Γ πραγματοποιούνται δράσεις σε συνεργασία με τον ΟΠΣΕ(ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΕΛΛΑΔΑΣ), τον σύλλογο Μικρασιατών Ερμούπολης Σύρου και την Ένωση Κάτω Παναγιάς Μικρά Ασίας αλλά και με άλλους συλλόγους. Κάθε χρόνο πραγματοποιείται ένα παραδοσιακό συναπάντημα των συλλόγων στην Πετρούπολη Αττικής από συλλόγους όλης της Ελλάδας. Στην Θήβα διοργανώνονται εκδηλώσεις όπως τα Πινδάρεια, Ιωνικές μέρες. Ο σύλλογος δηλώνει παρόν και στις εθνικές παρελάσεις.

Ο Θ.Ν σημειώνει ότι υπάρχουν χορευτικό τμήμα και χορωδία στον συνοικισμό όπου αναβιώνονται όλα εκείνα τα πολιτισμικά στοιχεία που τείνουν να εξαφανιστούν, με αισθητή την παρουσία της σε πολλές εκδηλώσεις εντός και εκτός Θήβας, για παράδειγμα δηλώθηκε το παρόν του συλλόγου μας στην εκδήλωση για το άνοιγμα του γηπέδου της ΑΕΚ. Η Δ.Ε αναφέρθηκε στην διοργάνωση της εθελοντικής αιμοδοσίας που πραγματοποιείται κάθε χρόνο ενώ ο Κ.Χ στους μαραθώνιους τρεξίματος όπως είναι ο γύρος της Καδμείας ο οποίος πραγματοποιήθηκε εντός του συνοικισμού και στην δράση της ποδοσφαιρικής ομάδας του Ιωνικού Αστέρα της Θήβας. Η πιο σημαντική εκδήλωση όμως όπως

αναφέρει η Ε.Μ είναι το ετήσιο μνημόσυνο μικρασιατών το οποίο πραγματοποιείται στον Ιερό Ναό του Κωνσταντίνου και Ελένης μέσα στον συνοικισμό. Ο ναός κατασκευάστηκε για πρώτη φορά το 1934 από πρόσφυγες με δικά τους έξοδα κατεδαφίστηκε και ξαναδημιουργήθηκε το 1955 με την ολοκλήρωση του καμπαναριού το 1960. Στο μνημόσυνο παρευρίσκονται κάθε χρόνο πληθώρα μελών του συλλόγου και μη και μνημονεύουν όσους έφυγαν. Παράλληλα βρίσκονται και μέλη και τοπικοί παράγοντες όπως και εκπρόσωποι του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου δηλώνοντας ανοιχτά την στήριξή τους και την αναγνώρισή τους στα βάσανα των προσφύγων. Τέλος σε συνεργασία με την εφημερίδα «Νέος κόσμος» της Μεμβούρης πραγματοποιούνται σεμινάρια ρεμπέτικου τραγουδιού προσπαθώντας να διαφυλάξουν την λεγόμενη άυλη πολιτιστική κληρονομιά του ρεμπέτικου τραγουδιού.

Στην ερώτησή μου για την αντιμετώπιση των προσφύγων από τους έλληνες οι απόψεις των συνεντευξιαζόμενων διέφεραν ουσιαστικά ανάλογα με την ηλικία τους Συγκεκριμένα στην Τρίτη ομάδα ο Α.Γ θεωρεί ότι ποτέ δεν ήταν αποδεκτοί από τους ντόπιους, οι γάμοι που πραγματοποιούνταν ήταν αποκλειστικά μεταξύ μικρασιατών και σπάνια αν κάποιος ντόπιος είτε γενικά γηγενής από άλλη πόλη δεν ήταν αρτιμελής ή έπασχε από κάποια ασθένεια ή δυσκολευόταν να παντρευτεί παντρευόταν μικρασιάτη. Συνεχίζει αναφέροντας ότι οι τσακωμοί και οι συγκρούσεις ήταν πολύ έντονες το κλίμα εχθρικό και αλληλοϋποστηρίζονταν μόνο μεταξύ τους οι πρόσφυγες. Ο Β.Ν υποστηρίζει ότι οι πρόσφυγες θεωρούνταν ότι έπαιρναν τις δουλειές των ντόπιων και αυτό οδηγούσε σε γκρίνιες και καχυποψία και μόνο όσοι εργάζονταν ως ράφτες μπορούσαν να έχουν μια καλύτερη τύχη γιατί ήταν περιζήτητοι .

Ο Α.Γ περιγράφει ότι οι κάτοικοι στο Πυρί ήταν οι μόνοι που βοήθησαν τους πρόσφυγες και τους πρόσφεραν εργασία στα χωράφια τους και ίσως ήταν και το μόνο μέρος όπου έγιναν πολλοί γάμοι για την εποχή μεταξύ ντόπιων και προσφύγων. Από την άλλη πλευρά ο Ζ.Χ ανήκοντας στις επόμενες δεκαετίες ηλικιακά περιγράφει ότι κοινωνικά τους ακολουθούσε πάντα η ταυτότητα του πρόσφυγα χωρίς αυτό να τους περιορίζει. Οι κοινωνικές και οικογενειακές επαφές ήταν επακόλουθο να είναι μικρασιάτες αλλά χωρίς αυτό να είναι υποχρεωτικό ενώ οι επιχειρήσεις που ανοίχτηκαν πλέον είχαν πελάτες και ντόπιους. Στον απόηχο αυτής της εξέλιξης έρχεται η Ε.Μ η οποία θεωρεί πως πλέον σαν νέα γενιά δεν υπάρχει κανένας διαχωρισμός.

Η καταγωγή τους φαίνεται μόνο από το επώνυμο τους, καθώς οι νέοι που έχουν απομείνει στην Θήβα διαμένουν μέσα στην Θήβα και όχι στο συνοικισμό. Ως γεγονός δεν τους προσδίδει κανένα στίγμα πια και κανένα περιορισμό ως προς τους γάμους και τις δημόσιες σχέσεις ενώ πολλές φορές οι νέοι αυτής της γενιάς δεν γνωρίζονται μεταξύ τους ως προς την προσφυγική καταγωγή τους ενώ πλέον τα προσφυγικά ρεύματα που έχουν καταλήξει στην Θήβα είναι τόσα πολλά από τρίτες χώρες που έχει ήδη πραγματοποιηθεί και η ένταξη αυτών των ατόμων.

Αναφορικά με το αν υπήρχαν προσωπικότητες μέσα στον συνοικισμό οι οποίες να φώτισαν με την παρουσία τους και τους υπόλοιπους οι απαντήσεις αξίζουν την προσοχή μας. Συγκεκριμένα ο Α.Γ από την Τρίτη ομάδα μας περιγράφει ότι στον συνοικισμό η κατάσταση ήταν τόσο δύσκολη που όλοι ήταν για έναν και ένας για όλους. Υπήρχε αλληλοϋποστήριξη ιδιαίτερα μεταξύ των συγγενών ακόμα και τις φορές που οι οικογένειες δεν είχαν να φάνε. Πεφωτισμένοι άνθρωποι που να κατάφεραν να

εξελιχθούν και να ενταχθούν σε ακαδημαϊκές οργανώσεις εμφανίστηκαν πολύ μετά καθώς εκείνη την εποχή δεν είχε επιτευχθεί η επιβίωση ολοκληρωτικά και ακόμα προσπαθούσαν να σταθούν στα πόδια τους.

Ο Ζ.Χ αναφέρει ότι η γενιά του προσπάθησε να μορφωθεί και να φύγει από τα στεγανά του πρόσφυγα, οι μόνοι οι οποίοι ξεχώριζαν αλλά και ενοχοποιούνταν ταυτόχρονα ήταν οι τρελοί του χωριού και οι ανύπαντρες γυναίκες. Αυτοί ήταν που φαίνονταν μέσα στον συνοικισμό και κάποιες φορές γελοιοποιούνταν από παιδιά και εφήβους. Η πρώτη ομάδα δεν έχει ζήσει στον συνοικισμό μόνιμα ή για μεγάλο χρονικό διάστημα παρά μόνο απλές επισκέψεις στους παππούδες. Η Δ.Ε αναφέρει ότι θυμάται την γιαγιά της να πηγαίνει συστηματικά φαγητό στον Χ.Α γιατί οι γονείς του είχαν πεθάνει και δεν είχε κανέναν στην ζωή ενώ δεν μπορούσε να εργαστεί γιατί είχε κινητικά προβλήματα επιβεβαιώνοντας το ένας για όλους και όλοι για έναν που μας είχε αναφέρει πριν λίγο ο Α.Γ.

Σχετικά με την επαγγελματική τους απασχόληση παρατηρείται μεγάλη εξέλιξη σε σχέση με το παρελθόν με τους περισσότερους νέους να ακολουθούν εντελώς διαφορετική εργασία από τους γονείς τους. Η Ε.Μ μας περιγράφει ότι οι περισσότεροι πρόσφυγες με την άφιξη τους στο συνοικισμό ασχολήθηκαν με την καλλιέργεια καπνού και σταφίδας ως εργάτες γης σε διάφορους γαιοκτήμονες κυρίως ντόπιους. Η παραχώρηση εδάφους σε αυτούς καθυστέρησε σημαντικά. Στην πορεία οι πρόσφυγες εξελίχθηκαν ως επαγγελματίες αγρότες, εξειδικεύτηκαν και πολλοί από αυτούς άνοιξαν πλέον τις δικές τους επιχειρήσεις. Πλέον δεν μπορείς να βρεις πρώην πρόσφυγα να εργάζεται ως εργάτης αλλά αντίθετα υπάρχουν περιπτώσεις που είναι οι μεγαλύτεροι εξαγωγείς αγροτικών προϊόντων σε όλη την ηπειρωτική Ελλάδα αλλά και στο εξωτερικό. Ο Κ.Χ μας υπογραμμίζει ότι είναι αξιοπερίεργο πως οι σημερινοί οικονομικοί μετανάστες εργάζονται σε πόστα καλλιέργειας της γης όπως γινόταν με τους προγόνους τους στο παρελθόν.

Το πιο σημαντικό μέρος αυτής της συνέντευξης αποτέλεσε το κομμάτι του αφηγήματος της μικρασιατικής καταστροφής και της θλίψης όπως περιγράφηκε από τις προηγούμενες γενιές στις επόμενες και πόσο αυτό επηρέασε την διαμόρφωση την ιστορικής συνείδησης των μεταγενέστερων γενεών. Εδώ οι απαντήσεις ήταν πάρα πολλές αλλά όλες είχαν κοινούς και ενοποιητικούς παρανομαστές. Μέσα από την συνεντεύξεις σε όλη την διάρκεια υπήρξαν περιγραφές από ιστορίες που είχαν ακούσει από τους γονείς τους ή τους παππούδες οι συνεντευξιαζόμενοι συναισθηματικά φορτισμένες με το εντυπωσιακότερο όλων στις μεγαλύτερες γενιές προσφύγων να μην έχει εκλείψει ακόμα το ενδεχόμενο επιστροφής. Ο Κ.Ε θυμάται χαρακτηριστικά την γιαγιά του με τα κατάλευκα μαλλιά της να φθάνουν λυτά στο πάτωμα τα οποία είχαν μείνει ακόμα μετά τον θάνατο του παππού του σε ένδειξη πένθους.

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η γιαγιά του αποτελούσε έναν θρύλο μέσα στο σπίτι τους με περιγραφές από την φυγή τους από τα Σώκια να εγείρουν την φαντασία του ως παιδί και ταυτόχρονα να τον τρομάζουν. Μου περιγράφει την κόκκινη θάλασσα από το αίμα που είδε η γιαγιά του μόλις άρχισε να ξεμακραίνει το πλοίο της μεταφοράς στην Ελλάδα. Η Δ.Ε θυμάται την ιστορία του παππού της, ο οποίος ισχυριζόταν ότι η συνύπαρξη με τους Τούρκους ήταν αρμονική πριν τα γεγονότα και κάποιος Τούρκος γείτονας παραμονή τους ενημέρωσε για όσα θα συνέβαιναν και η οικογένεια οδηγήθηκε σε κλειστούς τάφους προκειμένου να σωθεί. Ο Θ.Ν ισχυρίζεται ότι ένα μεγάλο μέρος αυτών

που σώθηκαν είχαν προειδοποιηθεί και πρόλαβαν να σωθούν με την δική του γιαγιά να έχει ράψει στο μεσοφόρι τις λίρες και χρυσαφικά προκειμένου να τα πάρει μαζί της. Ο Β.Ν μας περιγράφει ότι στη δική του οικογένεια είχε δέσει με σκηνή όλα τα μέλη ο παππούς του προκειμένου να μην χαθούν μέσα στο συνωστισμό και παρά το γεγονός αυτό χάθηκε ο τελευταίος αδερφός του παππού του ο οποίος μετά από χρόνια μαθεύτηκε ότι πέθανε στα Ιωάννινα.

Η Μ.Κ μας υπογραμμίζει πως κάποιο από τα μέλη της οικογένειάς της δέχθηκε σφοδρή επίθεση με αποτέλεσμα να του κοπεί το ένα αφτί, χάθηκε στο πλήθος πριν επιβιβαστούν στο πλοίο και ξαναβρέθηκε μετά από χρόνια στην Κύπρο και αναγνωρίστηκε από το κομμένο αφτί. Ο Θ.Ν μας εξιστορεί μια άλλη συγκινητική ιστορία όπου μία μάνα είχε φτιάξει από έναν σταυρό σε όλα της τα παιδιά φορεμένο στον λαιμό τους. Στην θέα να σκοτώνουν τον άντρα της πήρε όλα τα παιδιά και έφυγε να σωθεί αφήνοντας πίσω μόνο ένα το οποίο δεν πρόλαβε να μαζέψει. Μετά από χρόνια ο ένας της γιος επέστρεψε να δει το σπίτι τους αφού είχαν περάσει πολλά χρόνια και τα πράγματα είχαν πια ηρεμήσει και στο σπίτι βρισκόταν ο αδερφός του ο οποίος ήταν πλέον μεγάλος, είχε μεγαλώσει με τούρκους και του παρέδωσε πίσω τον σταυρό. Η Σ.Σ αναφέρει ότι οι ιστορίες του εκπατρισμού κρύβουν πολύ πόνο και απώλειες ενώ οι ιστορίες που αφορούν την ζωή πριν από την φυγή ,περιγράφουν μια ειρηνική συμβίωση μεταξύ ελλήνων και τούρκων με μεγαλοπρέπεια ,πολιτισμό και πλούτο.

Σε όλα αυτά έρχεται να προστεθεί η αναφορά του κύριου Κ.Ε ο οποίος αναφέρει ότι ακόμα και σήμερα το τσούγκρισμα των ποτηριών στο τραπέζι των προσφύγων προϋποθέτει χτύπημα πρώτα στο τραπέζι – ένα κρότο για όσους έφυγαν- και μία ευχή ...Καλή Πατρίδα! Το μήνυμα της επιστροφής υπήρχε πάντα και ήταν πολύ έντονο στην αρχή με πολλούς μικρασιάτες να χαρίζουν ή ακόμα και να πουλάνε τις αποζημιώσεις τους σε χωράφια εφόσον βαθιά πίστευαν ότι θα γυρίσουν πίσω στις χαμένες πατρίδες. Η Α.Α μας αναφέρει ότι πραγματοποιούνται διαρκώς εκδρομές στην σημερινή Τουρκία ,με τους πρόσφυγες να αναζητούν τα σπίτια των προγόνων τους ενώ πολλοί από αυτούς μαζεύουν λίγο χώμα από τις αυλές τους προκειμένου να τους συνοδέψει στην τελευταία τους κατοικία στην Ελλάδα όταν φύγουν από την ζωή.

Το εντυπωσιακό είναι ότι και η νέα γενιά παρουσιάζεται συναισθηματικά φορτισμένη με τον Χ.Α να μας αναφέρει ότι το δέσιμο μεταξύ των μικρασιατών είναι τεράστιο. Συγκεκριμένα η μεταξύ τους επικοινωνία είναι στενή ακόμα και με αυτούς που έχουν πλέον φύγει οριστικά από την Θήβα. Τα κοινωνικά γεγονότα επιβάλλουν την παρουσία όλων μας προκειμένου να ξαναβρεθούν όλοι και να νιώσουν ότι ανήκουν πραγματικά κάπου. Δεν υπάρχουν πλέον συγγενείς των προσφύγων στην Τουρκία και τίποτα δεν τους κρατάει με τις χαμένες πατρίδες παρά μόνο κάποιες συναισθηματικά φορτισμένες αναμνήσεις. Οι οικονομικοί μετανάστες με την άφιξή τους στην Θήβα ξύπνησαν στον τόπο τις μνήμες μιας άλλης εποχής που για τον συνοικισμό με ξεκίνησε με ένα μεγάλο τραύμα.

XIII. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Οι πρόσφυγες από την Μικρά Ασία ήρθαν αντιμέτωποι με την ξαφνική απώλεια και τον αγώνα της επιβίωσης σε μια χρονική περίοδο που η Ελλάδα δεν μπορούσε να τους αποκαταστήσει ουσιαστικά ώστε να πραγματοποιήσουν μια καινούρια αρχή. Το τραύμα της απώλειας ήταν μεγάλο, η φτώχεια, οι κακουχίες και η απομόνωση από τους ντόπιους ανάγκασαν τους πρόσφυγες να συσπειρωθούν προκειμένου να κλείσουν τις πληγές τους και να προχωρήσουν. Μέσα από την μελέτη τους καταλαβαίνουμε την διαφορετική προσέγγιση που έχουν ως προς το τραύμα του εκπατρισμού οι διάφορες ηλικίες και πως με τον χρόνο το τραύμα έγινε η δύναμη τους ώθησε στην εξέλιξη με τις νεότερες γενιές να έχουν ενταχθεί πλήρως στο κοινωνικό σύνολο της Θήβας και να αποτελούν πολλές φορές κινητήρια δύναμη σε δυναμικούς σταθμούς του τόπου.

Οι πρόσφυγες της Μικράς Ασίας λίγο μετά την άφιξή τους δημιούργησαν συλλόγους στην Θήβα αναφορικά με τον συνοικισμό διαδίδοντας ακόμα και σήμερα ήθη έθιμα και παραδόσεις τους μα το πιο σημαντικό από όλα είναι ότι κράτησαν άσβηστη την φλόγα της κοινής καταγωγής που συνειρμικά τους μετατρέπει όλους ακόμα και σήμερα σε μια μεγάλη οικογένεια. Παράλληλα πραγματοποιούνται αθλητικές και εθελοντικές δράσεις. Οι νεότερες γενιές μέσα από την πολιτισμική διάδοση αξιοποιούν γνώσεις και προάγουν μέσα από προωθητικές ενέργειες την προσέλκυση τουρισμού.

Οι επαφές πλέον με ανθρώπους από την Τουρκία είναι ολοκληρωτικά ανύπαρκτες, κανείς πια δεν περιμένει την επιστροφή των μικρασιατών. Την ίδια στιγμή ο συνοικισμός αλλάζει, ερημώνεται και χάνει την παλιά του αίγλη. Οι νέοι φεύγουν από την Θήβα και όσοι επιστρέφουν κάποια στιγμή προτιμούν την πόλη έξω από τον συνοικισμό. Το κράτος δεν χρηματοδοτεί την επιστροφή των νεότερων στο συνοικισμό, δεν υπάρχουν προϋποθέσεις για ευνοϊκότερα δάνεια και τα σπίτια πωλούνται σε οικονομικούς μετανάστες.

Το στίγμα του πρόσφυγα είναι ένα κακό παρελθόν με τις παλαιότερες γενιές να το βιώνουν επιλεκτικά και τις μεταγενέστερες να μην το αντιλαμβάνονται καθόλου πλέον. Άλλωστε τα τσαρδάκια των προσφύγων που χαλούσαν την αισθητική στους ντόπιους, το μάζεμα των ξύλων για φωτιά και η πώληση του καπνού στους γερμανούς στρατιώτες όπως τα περιέγραφε ο Γάκης σε όλα τα οικογενειακά τραπέζια με χαμόγελο, δεν υφίσταται πια έχουν χαθεί μαζί με τον Γάκη....

XIV. Βιβλιογραφία

boeotia.ehw.gr [Ηλεκτρονικό] // boeotia.ehw.gr.

Story of the Near East Relief (1915-1930) [Βιβλίο] / συγγρ. Barton James. - Νέα Υόρκη : An Interpretation, 1930.

ΕΛΛΑΣ η σύγχρονη συνέχεια από το 1821 μέχρι σήμερα. [Βιβλίο] / συγγρ. Γ.Κολιόπουλος-Θ.Βερέμης. - Αθήνα : [s.n.], 2006.

Η αποστολή μου στην Αθήνα, το έπος της εγκατάστασης. [Βιβλίο] / συγγρ. H.Morgenthau. - Αθήνα : [s.n.], 1994.

Η συγκρότηση της προσφυγικής μνήμης/Το παρελθόν ως ιστορία και πρακτική. [Βιβλίο] / συγγρ. Σαλβανου Αιμιλία. - Αθήνα : Εκδόσεις Νεφέλη, 2018.

Μετά το 1922 η παράταση του διχασμού. / συγγρ. Γιώργος Θ. Μαυρογορδάτος // Εκδόσεις Πατάκη. - Αθήνα : [s.n.], ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2021.

Πρόσφυγες στην Ελλάδα 1821-1940-Άφιξη-Περίθαλψη-Αποκατάσταση [Βιβλίο] / συγγρ. Νίκος Ανδριώτης. - Αθήνα : Ίδρυμα Βουλής των Ελλήνων για την κοινοβουλευτισμό και την Δημοκρατία., 2020.

Το 1922 και οι πρόσφυγες μια νέα ματιά. [Βιβλίο] / συγγρ. Χ.Εξερτζόγλου Δ.Σταματόπουλος,Αοζίλ,Κ.Κατσάπης,Α-Μ.Τσετλακα. - Αθήνα : Νεφέλη, 2011.